

الشَّرْعُ الْمَأْمُورُ
عَلَى تَطَارُفَةِ الْأُصُولِ

**BAYÂNIN
DA AKE TSAMMÂNI
AKAN ASALAI GUDA UKU**

Na Mujaddidi, Imam

Muhammad Ibn Abdil Wahhab
(Allah Shi Gâfarta Masa - 1206 H)

Wallafar

Dr. Khalid Bin Mahmud Al-Juhani'

Fassarar

Imâm Muhammad Jalaal Deen Umar

الشَّرْعُ الْمَأْمُورُ

عَلَى تَهْلِيلَةِ الْأُصُولِ

**BAYÂNIN
DA AKE TSAMMÂNI
AKAN ASALAI GUDA UKU**

Na Mujaddidi, Imam

Muhammad Ibn Abdul Wahhab

(Allah Shi Gâfarta Masa – 1206 H)

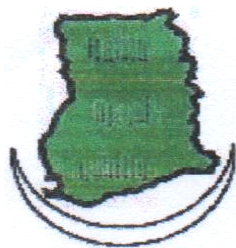
Wallafar:

Dr. Khalid Ibn Mahmud Al-Juhani'

Fassarar:

Imâm Muhammad Jalaal Deen Umar

SOCIETY FOR EDUCATION & DEVELOPMENT

Dōmin Tarjama, Bugâwa Da Rarrabâwa

SED - Tel/Fax: 00233-21-220248

Opp: Adodo Hotel House No. 1 Ablesto link N. Kaneshie

P.O. Box AN 157250 Accra - North

E-mail: afriiccghana@yahoo.ca

BUGU NA FARKO 2025 - 1446 BĀYAN HIJIRA

© **Hakkin Mallaka 2025**

**Hakkōkin Mallaka A Tsare Suke
Ga Mawallafin.**

Birnin Accra, Jamhuriyar Ghana

*Ba a yarda a maimaita buga wani sâshe na wannan littâfi ba, kō
daukar hōto a waya, kō wâtsa shi ta kōwace hanya, ba târe da
rubutacciyar izini daga marubucin ba.*

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Mai Fassara:

Imam Muhammad Jalaal Deen Umar

An Kammala A: 09/06/2025 - 13/12/1446

Email: jalaalumar@gmail.com

Accra - Ghana

Abubuwan Da Ke Ciki

Gabâtarwan Mai Fassara.....	9
Gabâtarwan Mawallafi.....	10

DARASI NA FARKO**SÂKO NA FARKO**

Menene Asalai Guda Uku?.....	12
Mas'alōli guda hudu wadanda suke wajaba akanmu mu sansu da aiki da su.....	13

MAS'ALA TA FARKO

Ilimi.....	14
------------	----

MAS'ALA TA BIYU:

Aiki Da Shi.....	14
------------------	----

MAS'ALA TA UKU

Kira Zuwa Gare Shi.....	15
-------------------------	----

MAS'ALA TA HUDU

Hakuri Akan Cutarwan Dake Cikinsa.....	15
Dalilin Mas'alōli guda hudun, da fassarar Suratul-Asr.....	16
Maganar Imam Ash-Shâfi'i akan Suratul-Asr, da Bayânin Imam Al-Bukhari.....	17

SÂKO NA BIYU

Mas'alōli guda uku da suke wajaba akanmu.....	19
---	----

MAS'ALA TA FARKO

Allah ne wanda ya halicce mu, ya azurta mu, kuma bai barmu kara zube ba.....	19
--	----

MAS'ALA TA BIYU

Allah ba ya yarda a hada Shi da wani (Manzon kō Mala'ika) cikin bautarSa.....	21
---	----

MAS'ALA TA UKU

Mumini ba ya kulla sōyayya da wanda ya bijire wa Allah da ManzonSa.....	22
---	----

SÂKO NA UKU

Mecece Al-Hanîfiyya (mîkakken tafarkin) Annabi Ibrahim?.....	25
Mafi girman umarnin Allah shine Tauhîdi.....	26

Mafi girman hanin Allah shine Shirka.....	27
Shirka mafi girma, da Shirka karama, da misâlansu.....	28
Karkasuwan Tauhîdi (Rububiyya – Uluhiyya – Asma’i Wassifât).....	28
Bambancin tsakâknin Tamthîli (Kamanta siffôfi) da Takyîfi (Hakaitōwa).....	29

SÂKO NA HUDU

Idan aka ce maka: Menene Asalai Guda Uku wadanda suke wajaba akanmu.....	30
--	----

DARASI NA BIYU

ASALI NA FARKO

Amsa: Idan aka ce maka: Wanene Ubangijinka?.....	31
Amsa: Idan aka ce maka: Da me ka san Ubangijinka?.....	32
Ma'anar Ubangiji Shine abin bauta.....	35
Nau'ukan ibâda wadanda Allah ya yi umarni abauta Masa dasu.....	37
Nau'i: Addu'a da karkasuwanta.....	39
Nau'uka: Tsōro, Fâta (bege), Tawakkali, bayyana kwadayi da firgita.....	40
Nau'uka: Tawâli'u, Tsōro, Maida al'amari ga Allah, Neman taimako da tsari.....	41
Nau'uka: Neman âgaji, Yanka, Bâkance (Alwâshi) da nau'ukanta.....	42
Dalilin Tsōro da Fâta (Bege) cewa ibâdu ne.....	45
Dalilin Tawakkali, da Nuna kwadayi, da Fargaba da Tawâli'u cewa ibâdu ne.....	46
Dalilin Tsōro da Maida al'amari ga Allah cewa ibâdu ne.....	47
Dalilin Neman taimako cewa ibâda ce.....	48
Dalilin Neman tsari cewa ibâda ce.....	49
Dalilin Neman âgaji cewa ibâda ce.....	49
Dalilin yanka cewa ibâda ce.....	50
Dalilin bâkance cewa ibâda ce.....	51

DARASI NA UKU:

ASALI NA BIYU

Sanin addinin Musulunci, da dalilai, da Martabōbin Musulunci.....	53
---	----

MARTABA NA FARKŌ: MUSULUNCI

Menene Musulunci.....	54
Bayânin 'Shahâdatu An Lâ Ilâha Illal Lâhu'.....	56
Tafsirin 'Shahâdatu An Lâ Ilâha Illal Lâhu'.....	57
Dalilin 'Shahâdatu Anna Muhammadan Rasulullah'.....	59
Ma'anar 'Shahâdatu Anna Muhammadan Rasulullah'.....	60
Dalili akan Sallah da Zakkah cewa rukunan Musulunci ne, da fassarar Tauhidi.....	61

Dalîli akan Azumi cewa rukunin Musulunci ne.....	62
Dalîli akan Hajji cewa rukunin Musulunci ne.....	62

MARTABA TA BIYU: IMANI

Bayâni akan Imani da nau'unsu.....	63
Rukunan Imani guda shida daga Alkur'ani da Sunnah.....	64
Fassarar Imani da kuma Kaddara; alherinta da sharrinta.....	66

MARTABA TA UKU: IHSANI (KYAUTATA BAUTA)

Menene Ihsâni (kyautata bauta).....	68
Rukunan Ihsâni (kyautata bauta) da dalilinta daga AlKur'ani.....	69
Dalilin Ihsâni (kyautata bauta) daga Sunnah.....	71

DARASI NA HUDU:

ASALI NA UKU

Sanin Annabinku Muhammad ﷺ.....	75
Dalili akan aiko shi Annabi, da dalili akan aiko shi Manzo daga Alkur'ani.....	76
Menene Hijira.....	78
Dalili akan yin Hijira daga Alkur'ani.....	79
Tafsirin Imam Al-Bagawiyu ga ayar Hijira.....	80
Dalili akan Hijira daga Hadisi.....	81
Rasuwar Annabi ﷺ.....	83
Dalilin yi wa Annabi biyayya da dalili akan cika Musulunci daga Alkura'ni.....	84
Dalili akan mutuwar Annabi daga Alkur'ani.....	85

IMANI DA TÂYARWA

Dalili akan imani da tâyarwa (wâto bâyan mutuwa dōmin hisâbi).....	85
Dalili akan kâfircin wanda ya karyata tâyarwa (bâyan mutuwa dōmin hisâbi).....	87

IMANI DA MANZANNI

Dalili akan imani da manzanni.....	88
Farkon Manzanni shine Annabi Nuhu.....	88
Bambancin Sakânin Annabi da Manzo, Dalilin Annabi ne Karshen Annabawa.....	89

MA'ANAR DÂGUTU DA NAU'UKANTA

Wajabcin Kâfırce wa Dâgutu, da Fassarar Ibn Al-Qayyim ga ma'anar dâgutu.....	90
Nau'ukan dâgutu guda biyar da bayânansu.....	91
Kan Al'amari, Kashin bâya, da Kōlōluwar Lâ Ilâha Illal Lâhu daga Hadisi.....	92

Gabâtarwan Mai Fassara

Da Sunan Allah Mai Rahama Mai Jinkai.

Yabo da gōdiya sun tabbata ga Allah Ubangijin tâlikai, muna gōde masa, muna tuba izuwa gare Shi, muna rōkan gâfararsa. Muna neman tsarin Allah daga sharrin kâwunanmu, da kuma munânan ayyukan mu. Lalle ne wanda Allah ya shiryyar, shi a shiryayye, wanda Allah ya batar, bâbu wanda ya isa daga cikin tâlikai ya shiryyar dashi. A kan bisa ga haka muke rōkon Allah Madaukaki, Makadaicin Sarki ya kiyâye mu daga batar hanya, kuma ya dōra mu akan tafarkin Annabi ﷺ, kuma ya daidaita Al'amuran na yau da kullum.

Lalle ne Na shaida na tabbatar bâbu abin bautâwa bisa ga cancanta sai Allah Mabuwayin Sarki. Kâna Annabinsa Annabi Muhmmad - tsira da amincin Allah sutabbata a gare shi - bâwan Allah ne kuma Manzon Allah. Allah ya aiko shi da gaskiya, bai yi kaura ba fâce sai da ya isar da manzancin Allah kuma yabar bâyi akan hanya madaidaiciya, lalle ne tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi, da âlâyensa, da sahabbansa da wadanda suka biyo bâyansu da gaskiya da kyautatâwa har izuwa rânar sakâmako.

Bâyan haka; wannan shi ne fassarar littâfin “Ash-Sharhu Al-Ma'mool ‘ala Thalâthat Al-Usûl ” Na Shehin Malami Dr. Khalid Ibn Mahmud Al-Juhani’

(حفظه الله) – zuwa hausa, wanda yake daukar “Bayânin Da Ake Tsammani Akan Asalai Guda Uku” wanda asalin littafin shine “Al-Usûlu Thalâtha”

wanda Shehin Malami, Mujaddidi, Muhammad Ibn Abdil Wahhab رحمه الله ya wallafa akan Tauhidi (sanin Allah da kadaita Shi, sanin Annabinmu Muhammad ﷺ da hakkōkinsa, da sanin Addinin Musulunci bisa dalilai).

Na kâmu da kaunar fassara wannan littâfin zuwa Hausa sabōda amfânin shi ga al'umma wurin gyâra akîdarsu; yin addinin akan haske ta Alkur'ani da Sunnar Annabi ﷺ, bisa fahimtar magabata na kwarai (Sahabbai da Tabi'ai).

Kuma Ina rōkon Allah Madaukakin Sarki ya karba min wannan hidima, ya amfânar da al'uma, kuma yasa ya zamo silar shiryuwar al'uma zuwa tauhidi.

Mai Fassara:

Imam Muhammad Jalaal Deen Umar

An Kammala A: 09/06/2025 - 13/12/1446

Accra - Ghana

Gabâtarwan Mawallafi

Dukkan yabo ta tabbata ga Allah; muna gōde masa, muna neman taimakonSa, kuma muna rōkon gōfararSa. Muna neman tsarin Allah daga sharrin kâwunanmu da munanan ayyukanmu. Lalle ne wanda Allah ya shiriyar, bâbu wanda zai batar da shi, kuma wanda Allah ya batar, bâbu wanda zai shiriyar da shi. Kuma Ina shaidâwa cewa bâbu abin bautâwa bisa ga cancanta sai Allah, Shi kadai ba Shi da abōkin târayya. Kuma Ina shaidâwa cewa Annabi Muhammad ﷺ bâwanSa ne, kuma ManzonSa.

“Ya ku wadanda suka yi imani! Ku ji tsōron Allah yadda ya kamâta a ji tsōronSa, kuma kada ku mutu fâce kuna Musulmai.” (Ala-Imran: 102)

“Ya ku mutane! Ku ji tsōron Ubangijinku wanda ya halicce ku daga rai guda daya, kuma ya halicci ma’auransa daga gare ta, ya kuma wâtsa daga gare ta maza mâsu yawa da mâta. Kuma ku ji tsōron Allah wanda da Shi kuke rōkon juna da (sunan) Shi, da kuma zumunta. Lalle ne, Allah ya kasance, a kanku, Mai tsaro ne.” (An-Nisa: 1)

“Ya ku wadanda suka yi imani! Ku ji tsōron Allah, ku fadî magana madaidaiciya, zai gyâra muku ayyukanku, kuma ya gâfarta muku zunubanku. Kuma wanda ya yi biyayya ga Allah da ManzonSa, to hakika ya sâmu babban rabo mai girma.” (Al-Ahzab: 70-71)

Bâyan haka:

Lalle ne, mafi gaskiyar zance littâfin Allah, kuma fiyayyen shiriya shiriyar Annabi Muhammad ﷺ. Kuma mafi sharrin al’amura sune fârarun su (kirkirarru a cikin addini), kuma dukkan wata kirkira bid’a ce, kuma duk wata bid’a (acikin addini) bata ce, kuma duk wata bata tana cikin wuta.

Bâyan haka; wannan ta’aliki ne takaitacce akan littâfin “**Asalai Guda Uku**” Na Shaykh al-Islam, Mujaddiadi Muhammad ibn Abdul Wahhab (Allah ya jikansa da rahma) ya rubuta (wanda ya rasu a shekara 1206H). Wannan littâfi mai albarka ya kunshi sâkonni guda huɗu, wadanda sune:

Sâko Na Farko: Mas’alōli guda huɗu wacce Suratul-Asr ta kunsu, sune:

○ Ilimi.

○ Aiki da ilimin.

- Kira zuwa ga Allah da ilimin.
- Hakuri a kan cutarwar (dake) cikin hanyar isar da ilimin.

Sâko Na Biyu: Mas'alōli guda uku wadanda suke wajaba akan Musulmi ya kōye su kuma ya yi aiki da su, kuma sune:

- Cewa Allah ne ya halicce mu, kuma ya azurta mu, kuma bai barmu kara a zube ba, sai dai ya aiko wasu Manzanni zuwa gare mu.
- Cewa Allah ba ya yarda a hada Shi da waninsa a cikin bautansa.
- Ma'anar Al-walā'u Wal-barā'u ('Sō' da 'Ki' sabōda Allah).

Sâko Na Uku: Al-Hanîfiyya (karkata zuwa addinin gaskiya) itace tafarkin Annabi Ibrahim (Amincin Allah ya tabbata a gare shi), kuma ta hada da:

- Ma'anar Al-Hanifiyya bisa ma'na ta gaskiya.
- Mafi girman abinda Allah yayi umarni da shi.
- Mafi girman abinda Allah yayi hana ga barinsa.

Sâko Na huɗu: shi ne Asalai guda uku, kuma sune:

- Sanin Allah
- Sanin Addinin Musulunci
- Sanin Annabi Muhammad ﷺ

Sa'annan ya cike littâfin da wadansu batutuwa daban, daga cikin su:

- Imani da tâyarwa (wâto tâshi bâyan mutuwa dōmin hisâbi).
- Imani da Manzanni.
- Kâfirce wa dâgutu (gumâkai).
- Imani da Allah.

Wanna shine, kuma Allah nake rōko da ya gâfarta mana zunubanmu, da tuntube, lalle ne mādalla da Shi a matsayin Majibinci, kuma mādalla da Shi a matsayin Mai taimako.

Kuma Wanda Ya Rubuta:

Dr. Khalid Ibn Mahmud Al-Juhani'

15/01/1432 Bâyan Hijira

SÂKO NA FARKO

Shehin Malami yace: Wannan shi ne darasi na farko daga littâfin ‘Ash-Sharhu Al-Ma’mûl ‘ala Thalāthat Al-Usûl (Bayânin Da Ake Tsammâni Akan Asalai Guda Uku). A cikin wannan darasi, zâmu tattauna – Idan Allah Madaukaki ya so – akan sâkonni guda uku, wadanda Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya bude (sōma) dasu a farkon littâfinsa; **Al-Usûl Al-Thalāthah (Asalai Guda Uku)**. Kuma wadannan sâkonni guda uku a takaice, su ne:

Sâko Na Farko: Mas’alōli guda huɗu wadanda Suratul-Asr ta kunsu:

- Ilimi.
- Aiki da ilimin.
- Kira zuwa ga Allah da ilimin.
- Hakuri a kan cutarwar (dake) cikin hanyar isar da ilimin.

Sâko Na Biyu: Mas’alōli guda uku wadanda suke wajaba akan Musulmi ya kōye su kuma ya yi aiki da su, kuma sune:

- Cewa Allah ne ya halicce mu kuma ya azurta mu, kuma bai barmu a banza ba, sai da ya aiko wadansu Manzanni zuwa gare mu.
- Cewa Allah ba ya yarda a haɗa Shi da waninsa a cikin bautansa.
- Ma’anar Al-walā’u Wal-barā’u (‘So’ da ‘Ki’ sabōda Allah).

Sâko Na Uku: Itace: Al-Hanifiyya (karkata zuwa addinin tauhidi) tafarkin Annabi Ibrahim ne (Amincin Allah ya tabbata a gare shi), kuma ta haɗa da, ma’anar Al-Hanifiya bisa ma’na ta gaskiya, mafi girman abinda Allah yayi umarni da shi, da mafi girman abinda Allah ya yi hana ga barinsa.

Sâko Na Huɗu: Ita ce Asalai Guda Uku, kuma wannan shi ne ainihin maudu’in littâfin.

Menene Asalai Guda Uku?

- *Sanin Allah*
- *Da Sanin Addinin Musulunci*
- *Da Sanin Annabi Muhammad ﷺ*

Sa'annan Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahma), ya cike littâfinsa bâyan ya bayyana Asalai Guda Ukun daki-daki, da wasu batutuwa daban, daga cikin su akwai:

- *Imani da tâyarwa (wâto tâshi bâyan mutuwa dōmin hisâbi).*
- *Da Imani da Manzanni.*
- *Da Kâfirce wa gumâka (Dâgutū).*
- *Da Imani da Allah.*

Wannan shine takaitaccen (bayâni) game da abinda yazo cikin littâfin Al-Usûl Al-Thalâthah (Asalai Guda Uku).

Za mu fâra, in Allah ya yarda (da shiga) bayânin littâfin. Muke cewa:

Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahma), ya ce:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Da sunan Allah, Mai Rahma, Mai Jinkai.

اعْلَمْ - رَحِمَكَ اللَّهُ - أَنَّهُ يَجِبُ عَلَيْنَا تَعَلُّمُ أَرْبَعِ مَسَائِلَ:

Ka sani – Allah ya yi maka rahama – cewa lalle ne yana wajaba a kanmu mu kōyi mas'alōli guda hudu.

Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahma), yâ bude littâfinsa da Basmala (Da sunan Allah, Mai rahma, Mai Jinkai), yin kōyi da littâfi Mabuwâyi (AlKur'ani), kuma da kwaikoyon sunnar Annabi ﷺ.

❖ *Kuma Ma'anar بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ wâto 'Ina neman taimako da albarka da Allah Madaukaki, wanda daga cikin sunâyensa shine: Ar-Rahman (Mai Rahma) da Ar-Rahîm (Mai Jinkai), wanda rahmarsa ta*

yalwaci dukkan kōmai. Mai Rahama ne – Madaukakin Sarki – ga bâyinsa, kuma Mai Jinkai ne ga bâyinsa mumina.

❖ **Kuma fadinsa:** رَحِمَكَ اللَّهُ - رَحِمَكَ اللَّهُ wannan addu'a ce daga gare shi (Allah ya jikansa da rahama), ga mai karâtu da mai saurâro, cewa Allah Madaukakin Sarki ya yi musu rahama.

❖ **Kuma fadinsa:** أَنَّهُ يَجِبُ عَلَيْنَا تَعَلُّمُ أَرْبَعِ مَسَائِلَ: Ma'na: yana dōle akanmu mu kōyi Mas'alōli guda huɗu.

Menene wadannan Mas'alōli guda huɗu?

Yace:

الأولى: العلم

MAS'ALA TA FARKO: ILIMI

وَهُوَ مَعْرِفَةُ اللَّهِ، وَمَعْرِفَةُ نَبِيِّهِ ﷺ، وَمَعْرِفَةُ دِينِ الْإِسْلَامِ بِالْأَدِلَّةِ

Kuma shine ilimin sanin Allah, da sanin AnnbinSa ﷺ, da sanin addinin Musulunci bisa dalilai.

(wâto: yana tîlasta akanmu mu nemi sanin Allah Madaukakin Sarki ta hanyar sunâyensa da siffōfinsa, da abinda yake wajaba akanmu na hakkin Shi; na daga tsarkake Shi daga tawaya, da aibi, Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka. Hakanan yana wajaba akanmu mu nemi sanin hakkin Annabin mu ﷺ akan mu. Kuma hakanan yana dōle akanmu mu nemi sani da fahimtar addinin Musulunci bisa dalilai. Kamar yadda hakan zai zo nan gaba, idan Allah Madaukaki ya so).

الثانية: العمل به

MAS'ALA TA BIYU: AIKI DA SHI

(wâto: Aiki da ilimi shine mu yi aiki da abinda muka kōya; dōmin manufar Ilimi shine aiki. Kamar yadda Imam Ash-Shâfi'i (Allah ya jikansa da rahma), ya ce: "إِلِمِي شَيْءٌ مَا نَفَعَهُ، لَيْسَ الْعِلْمُ مَا حُفِظَ" "Ilimi shi ne abinda ya amfânar, ba ilimi bane kawai abinda aka haddace (tsare)."

To menene manufar ilimin da muke kōyansa?

Manufar ita ce: aiki da shi, da tsayuwa da bin umarnin Allah, da koikoyo da bin umarnin ManzonSa ﷺ.

الثالثة: الدَّعْوَةُ إِلَيْهِ**MAS'ALA TA UKU: KIRA ZUWA GARE SHI**

Cewa muyi kira zuwa ga (tafarkin) Allah Madaukaki Mai girma da abinda muka kōya.

Akwai Fa'ida Anan: shin yana tīlas a (tafarkin) da'wa cewa sai idan mun kasance muna aiki da abinda muke kira zuwa gare shi?

Abinda yake mafifci shine mu (zamo muna) aiki da abinda muke kira zuwa gare shi, to idan mutum ya kasance ba ya aiki da wani umarni daga cikin umarnin Allah, kō wani umarni daga cikin umarnin ManzonSa ﷺ, to wannan ba ya nufin cewa ya bar da'wa (kira zuwa ga hana wannan abu).

Idan yaga wani daya da ba ya aikata wannan umarnin to yana wajaba agare shi ya umarce shi da shi. **Hakanan** idan ya ga wani daya yana aikata wani laifi kuma yana dāgewa akan wannan laifin, to anan ma sai ya hana shi kōda kuwa shi ma yana aikata wannan laifi; dōmin ita aiki (da ilimi) abāce daban, kuma da'wa (kira zuwa ga ilimin) abāce wata daban.

الرابعة: الصَّبْرُ عَلَى الْأَذَى فِيهِ**MAS'ALA TA HUDU: HAKURI AKAN CUTARWAN DAKE CIKINSA**

(wāto mu yi hakuri akan cutarwa dake cikin isar da wannan ilimi. Kuma ka sani – ya kai dan'uwa mai daraja, kuma ki sani ya ke yar'uwa mai daraja – cewa duk wanda ya dauki hanyar da'wa (kira) zuwa ga Allah Madaukakin Sarki, bâbu makawa za a cutar dashi, don haka, a lōkacin da Annabi ﷺ ya bâyar da lâbârin saukar wahayi ga Waraqatu dan Naufal (Allah ya jikansa da rahama), sai ya fada wa Annabi ﷺ: **لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ** (“Bâbu wani mutum da ya taba zuwa da irin abinda kazo da shi, fāce an yi masa adâwa”). Ma'na: bâbu makawa sai ya fuskanci abōkan gâba).

Sa'annan Murubucin (Allah ya jikansa da rahma) yace:

وَالدَّلِيلُ

Kuma dalili akan haka:*(wâto dalîli akan wadannan mas 'alôli guda hudun) shine:*

قَوْلُهُ تَعَالَى:

Fadinsa Madaukaki:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Da sunan Allah Mai Rahma Mai Jinkai

وَالْعَصْرُ

“Ina rantsuwa da zâmani kô kuwa lōkacin Sallar La’asar” [Al-Asr: 1-4]*(Allah Mabuwayi Mai girma yayi ransuwa da wannan lōkaci, kuma shine lōkacin Sallar La’asar; dōmin ya bayyana mahimmancinta, da girman matsayinta).****Allah Madaukaki yace:***

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِفِي خُسْرٍ

“Lalle ne mutum yana cikin hasâra in ya ki bin umarnin Allah”*(Ma’na Mutane gaba-daya suna cikin hasâra, da bata, da halaka, da tâbewa)*

إِنَّا الَّذِينَ آمَنُوا

“Fâce wadanda su kayi imani”*Kalmar: إِنَّا anan; kebancewa ne Allah yayi. To su wâye Allah ya kebance?**إِنَّا الَّذِينَ آمَنُوا “Fâce wadanda su ka yi imani” wannan shine ilimi, dōmin ilimi kamar yadda na fada: Shine sanin Allah, da sanin Annabinsa ﷺ, da sanin addinin Musulunci bisa dalilai.*

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

“Kuma su kayi aiki nagari”

(wannan shine mas'ala ta biyu: kuma ita ce aiki).

وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ

“Kuma su kayi wa juna wasiyya da bin gaskiya”

(wannan ita ce mas'ala ta uku: wacce take kira zuwa ga Allah da ilimi)

وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ

“Kuma su ka yi wa juna wasiyya da yin hakuri”

(wannan itace mas'ala ta hudu: Hakuri akan cutarwa dake cikin isar da ilimin. Shesa mutane baki dayansu suna cikin hasâra, fâce wadanda suka siffantu da wadannan siffōfi guda hudu):

- ✓ Ilimi
- ✓ Da Aiki
- ✓ Da Da'wa (kira zuwa ga Allah)
- ✓ Da Hakuri akan cutarwa yâyin isar da ilimin

قَالَ الْإِمَامُ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ:

Imam Ash-Shâfi'i (Allah ya jikansa da rahma) ya ce:

لَوْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ حُجَّتًا عَلَى خَلْقِهِ إِلَّا هَذِهِ السُّورَةُ لَكَفَتْهُمْ

“Da Allah bai saukar da wata hujja ga halittunsa ba, sai wannan Surar, to da ta isar musu.”

(**Ma'ana** wannan Surar ta isar ma halittu cikin kwadaitarwa akan riko da Addinin Allah, da imani da Allah, da aiki nagari, da kira zuwa ga Allah Madaukakin Sarki, da hakuri akan haka. Ba nufin Imam Ash-Shâfi'i shine cewa wannan Surar ta isar ma halittu cikin gaba-dayan shari'a ba).

وَقَالَ الْإِمَامُ الْبُخَارِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ:

Kuma Imam Al-Bukhari (Allah ya jikansa da rahama) ya ce:

بَابُ: الْعِلْمُ قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ

Bâbin da ya kunshi bayâni akan: Ilimi shine gabânin zance da aiki

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli shine fadinSa Madaukaki:

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ﴾ ﴿١٩﴾

“Sabōda haka ka sani, cewa bâbu abin bautâwa da gaskiya, fâce Allah, kuma ka nemi gâfara ga zunubin ka.” [Muhammad: 19].

فَبَدَأَ بِالْعِلْمِ قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ

Sai (Allah) ya fâra da ilimi, gabânin zance da aiki.

(Imam Al-Bukhari (Allah ya yi masa rahma), yayi tarjama ga wannan âya da fadinsa: *باب: الْعِلْمُ قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ* ‘Bâbin Ilimi kâfin zance da aiki.’)

Ma’na gabânin muyi zance, kō kâfin mu aikata wani aiki, dōle ne mu fâra kōya, dōmin bai halatta ga wani daya ya gabâtar da zance kō aiki ba har sai ya san menene Allah Mabuwayi Mai girma da Manzonsa ﷺ suka shar’anta acikin wannan zance kō aiki.

Wannan kuwa sabōda hadisin Manzon Allah ﷺ cewa: *مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ زِدٌّ* “Wanda duk ya aikata wani aiki, wanda ba umarninmu akai, to an mayar (masa).” wâto, duk wanda ya aikata wani aiki da ba akan kōyarwar Manzon Allah ﷺ ba, to an mayar masa da (abin) sa.

Sa’annan ya ce: **وَالدَّلِيلُ** Kuma dalîl akai: wâto dalîli akan wajabcin fârâwa da neman ilimi gabânin zance da aiki shine: Fadinsa Madaukaki *﴿فَاعْلَمْ﴾* wâto ya kai Muhammad! **﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾** Cewa bâbu abin bautâwa da gaskiya sai Allah. **﴿وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ﴾** wâto ka nemi gâfara daga Allah; dōmin ya gâfarta maka zunubanka, to anan Allah ya fâra da ilimi (da nuna fifiko akan neman ilimi) kâfin (yin) zance da (aikata wani) aiki.

*Wannan ita ce sâko na farko: kuma itace mas'alōli guda hudu da
Suratul-Asr take dauke dasu. Ina maimaitâwa (a takaice):*

- ✓ Ilimi
- ✓ Aiki
- ✓ Da'wa
- ✓ Hakuri

SÂKO NA BIYU

Sai Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahma) yace: yana mai bayyana sâko na biyu, wacce itace mas'alōli wadanda suke wajaba akan Musulmi ya kōye su kuma ya yi aiki da su:

اعْلَمْ رَحِمَكَ اللَّهُ أَنَّهُ يَجِبُ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ تَعْلَمُ هَذِهِ الثَّلَاثَ مَسَائِلَ وَتَعْمَلُ
بِهِنَّ

Ka sani, Allah ya yi maka rahama; cewa lalle ne yana wajaba akan kōwane Musulmi namiji da mace, su kōyi wadannan mas'alōli guda uku, kuma su yi aiki da su”

(Ma'ana: yana tîlasta akan dukkan Musulmi ya kōyi wadannan mas'alōli guda uku, kuma yayi aiki dasu. To menene wadannan mas'alōli guda uku)?

الأولى:

MAS'ALA TA FARKO:

أَنَّ اللَّهَ خَلَقَنَا

*Cewa hakika Allah ya halicce mu
(wâto ya sâmar damu daga rashin wanzuwa)*

وَرَزَقَنَا

Kuma ya azurta mu

(wâto: ya azurtamu da lâfiya, da dukiya, da yâra, da mâta, da tsaro da addinin musulunci. **wâto Arziki:** bai takaitu akan dukiya kawai ba, sai dai duk wata ni'ma da Allah ya yi agare ka, to arziki ne daga gare Shi).

Yace:

وَلَمْ يَتْرُكْنَا هَمَلًا ؛ بَلْ أَرْسَلَ إِلَيْنَا رَسُولًا

Kuma bai bar mu kara zube ba, sai ya aiko mana da wani Manzo
(**wâto** bai bar mu bâda wata manufa ba, kō wani hadafi ba, sai dai Ya aiko mana da wani Manzo), Menene aikin Manzon?

Aikin Manzo shi ne isar da shari'ar Allah Madaukakin Sarki ga mutane, kuma yana dōle akan kōwane mutum ya bi abin da Manzon ya zo da shi.

Kuma hakika Manzo ana aiko shi ne zuwa ga al'umman shi kawai, zuwa (lōkacin da) Allah ya cike annabta. Amma Manzancin Annabi Muhammad ﷺ kuwa, Allah ya aiko shi ne zuwa ga mutane baki-daya.

Marubucin ya ce:

فَمَنْ أَطَاعَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ

To wanda ya yi masa biyayya zai shiga Aljannah
(**wâto** wanda yayi wa Manzon biyayya zai shiga aljanna)

وَمَنْ عَصَاهُ دَخَلَ النَّارَ

Kuma wanda ya sâba masa zai shiga wuta
(**wâto** wanda ya sâba wa Manzon cikin abinda yayi umarni kō cikin abinda yayi hani ga barinsa, zai shiga wuta)

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalili shine fadinSa Madaukaki

﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا﴾ «١٥»

*Lalle ne Mu, mun aiko wani Manzo zuwa gare ku, Mai shaida akanku,
kamar yadda muka aika wani Manzo zuwa ga Fir'auna*

فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيًّا

*Sai Fir'auna ya sâba wa Manzon, sabōda haka Muka kâma shi, kâmu
mai tsanani” [Muzzammil: 15-16].*

*(Ma’na Firauna ya sâba wa Annabi Musa (Amincin Allah ya tabbata a
gare shi) sai Allah Mabuwayi Mai girma ya azabtar dashi azâba mai
radadi mai halakarwa.*

Sai Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahma) yace:

الثَّانِيَّةُ

MAS’ALA TA BIYU

*(wâto mas’ala ta biyu daga cikin mas’aloli guda ukun da suke wajaba
akanmu kōyansu, shine:)*

**أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَرْضَى أَنْ يُشْرَكَ مَعَهُ أَحَدٌ فِي عِبَادَتِهِ، لَا مَلَكٌ مُّقَرَّبٌ وَلَا نَبِيٌّ
مُرْسَلٌ**

*Cewa Allah, ba ya yarda a hada Shi da wani cikin bautarSa; ba ma wani
malâ'ika makusanci ba, kō da kuwa wani Annabi ne da aka aiko)*

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalili akai shine fadinsa Madaukaki:

﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾ ١٨

*“Kuma lalle masallatai na Allah ne; sabōda haka, kada ku kira wani
târe da Allah (dasu a cikinsu)”. [Al-Jinn: 18]*

*(wâto Allah Mabuwayi Mai girma bâya yarda a karkatar da wani abu
daga cikin ibâda ga waninsa Sarki ya tabbata gare Shi ya daukaka. Kuma
bâya yarda – Sarki ya tabbata gare Shi Madaukaki – a kudurce ga
waninsa cewa shine yake halitta, yake azurtâwa, kō yana anfânarwa, kō*

yana cutarwa kōma bâyan Allah Madaukakin Sarki, kō da kuwa wannan abin târayya da Allah wani malâ'ika mafi makusanci ne; kamar Malâ'ika Jibrilu (Amincin Allah ya tabbata a gare shi), kō wani Annabi ne wanda aka aikō; kamar Annabi Muhammad, dōmin kō kâka darajar wannan abin târayya ya girmama, to lalle ne Allah Mabuwayi Mai girma bâya yarda da wannan shirka, kuma dalîli akan haka shine fadinsa Madaukaki: **وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ**, Mâlumman tafsiri na da tafsîri guda biyu ga wannan fadin Madaukakin Sarki: **المَسَاجِدَ “Masallatai”**:

- **Tafsiri na farkō:** Cewa Masallâtai sune wurâren ibâda.
 - **Tafsiri na biyu:** Masallâtai sune gabōbin (da ake) sujjada (dasu).
- Akan Tafsiri na farkō; âyar tana nufin kada ku bauta wa wani târe da Allah Madaukaki a cikin wurâren ibâda, kuma sune Masallâtai.
- Kuma akan Tafsiri na biyu; tana nufin cewa kada kuyi ibâda, kō kuyi sujjada, kō kuyi ruku'u, kō ku kaskantar da kai ga wanin Allah Madaukakin Sarki. To akan kōwanne (daga cikin) maganganu biyun, ba ya halatta a karkatar da ibâda ga wanin Allah Madaukaki Sarki.

MAS'ALA TA UKU:

أَنَّ مَنْ أَطَاعَ الرَّسُولَ ﷺ وَوَحَّدَ اللَّهَ لَا يَجْزُلُهُ مَوَالَاةٌ مِنْ حَادِّ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَلَوْ كَانَ أَقْرَبَ قَرِيبٍ

Cewa lalle ne duk wanda ya yi biyayya ga Manzon Allah ﷻ, kuma ya kadaita Allah, bâya halatta a gare shi, ya so kō ya jibinci wanda ya sâba wa Allah da ManzonSa, kōda kuwa dangin da yafi kusanci ne.

(Ma'na: Cewa duk wanda ya yi wa Annabi ﷺ biyayya, kuma ya kadaita Allah Mabuwayi Mai girma da kadaitaka, to bai halatta gare shi ba ya jibinci wadanda suke adâwa da Allah da ManzonSa ba – kuma jibinta ita ce sōyayya da gōyon bâya – kō da kuwa wannan mutumin yana daga cikin danginsa mafi kusa ne).

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli shine fadinSa Madaukaki:

﴿لَا تَجِدُ﴾

Bâ za ka sâmi

(wâto: ya kai Muhammad)

قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ

Mutane mâsu yin imani da Allah, da Rânar lâhira suna sōyayya

(wâto suna jibinta, kuma suna kauna, kuma suna taimakō)

مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

Da wanda ya sâba wa Allah da Manzonsa ba

(wâto wanda ya sâba wa shari'ar Allah, da shari'ar ManzonSa ﷺ)

وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ

Kō da sun kasance ubanninsu ne, kō diyansu, kō 'yan'uwansu, kō danginsu (wâto daga kabilar su) [Al-Mujadilah: 22]

Allah ya yabawa wannan jinsi na mumina – ma'ana wadannan da ba sa yin kawance da wadanda suka sâba wa shari'ar Allah da shari'ar ManzonSa – Kōda kuwa sun kasance ubanninsu ne, kō 'ya'yansu ne, kō 'yan'uwansu ne, kō danginsu ne. To Menene sakamakon wadannan?

Su na da nau'uka biyar na sakamako: Allah Madaukaki yace:

أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ

Wadannan Allah ya rubuta imani a cikin zukâtansu

(wâto Allah Mabuwayi Mai girma ya tabbatar da imani acikin zukâtunsa)

Na Biyu:

وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ

Kuma ya karfafa su da wani ruhi daga gare Shi

(wâto da karfi daga gare Shi, Madaukakin Sarki)

Na Uku:

وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا

Kuma zai shigar da su a gidâjen Aljannah, kōramu na gudâna karkashinsu, suna mâsu dawwama a cikinsu. (wâto a rânar lâhira).

Na Hudu:

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ

Allah Yâ yarda da su

(wâto: wannan ita ce mafi girman ni'ma ace Allah yâ yarda da bâwa)

Na Biyar:

وَرَضُوا عَنْهُ

Kuma suma sun yarda da Shi

(wâto: zai sanya su (zamo) mâsu yarda da Allah Madaukakin Sarki)

أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ

Wadannan sune kungiyar Allah

(wâto: Sune mataimakan Allah Madaukakin Sarki a bâyan kasansa)

أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُظْلِحُونَ

Kuma lalle ne kungiyar Allah sune mâsu babban rabo”

(wâto: Mâsu babban rabo acikin duniya da lâhira)

*Don haka, mas'alôli guda uku da suke tâlasta akanmu mu kôye su,
kuma mu yi aiki dasu, sune:*

- ✓ *Na Farkô:* Cewa Allah ne ya halicce mu, kuma ya azurta mu, kuma bai bar mu kara zube ba.
- ✓ *Na Biyu:* Cewa Allah bâya yarda wani yayi târayya da Shi a cikin bautansa.
- ✓ *Na Uku:* Cewa wanda ya yi wa Allah biyayya, kuma yayi biyayya wa ManzonSa ﷺ, ba ya halatta ya yi kawance da wadanda suka sâba wa Allah da ManzonSa ﷺ, kô da kuwa yana daga danginsa mafi kusa ne.

SÂKO NA UKU

Sai Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahma) ya bayyana sâko na uku, wacce take Al-Hanîfiyya wacce ita ce tafarkin Annabi Ibrahim (Amincin Allah ya tabbata a gare shi), da fadinsa:

اعْلَمُ ارْشَدَكَ اللَّهُ لِبَطَاعَتِهِ

Ka sani – Allah ya shiryar da kai zuwa ga biyayyarSa
(wâto Allah Mabuwayi Mai girma ya shiryar da kai, kuma ya yi maka gamdakatar cikin aikata biyayyarSa)

أَنَّ الْحَنِيفِيَّةَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ

Cewa Hanîfiyya (mîkakken addini) shine tafarkin Annabi Ibrahim.

(Kuma ***Hanîfiyya***: itace karkata daga shirka zuwa ga tauhîdi. Kuma ***tafarkin Annabi Ibrahim***: wâto shine hanya da shari'ar Annabi Ibrahim (Amincin Allah ya tabbata a gare shi)).

Yace:

أَنَّ تَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ

Cewa Ka bauta wa Allah, Shi kadai
(wâto: Kada kayi târayya dashi da wani abu)

مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ، وَبِذَلِكَ أَمَرَ اللَّهُ جَمِيعَ النَّاسِ، وَخَلَقَهُمْ لَهَا

Kana mai tsarkake addini a gare Shi, kuma da aikata haka, Allah ya umarci dukkan mutane, kuma ya halitta su dōmin ta

(wâto Allah Mabuwayi Mai girma ya halicci dukkan mutane; dōmin su bauta masa Shi kadai, bâ zasu hada kōme da Shi ba)

Shesa, me yasa Allah ya halicce mu?

Ya halicce mu ne dōmin bautanSa, ya halicce mu ne dōmin mu tabbatar maSa da tauhidi, ya halicce mu ne dōmin mu kadaita Shi, Madaukakin Sarki.

Yace:

كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:

Kamar yadda Allah Madaukaki ya ce:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ ٥٦

“Kuma ban halitta mutum da aljani ba, fâce su bauta Min” [Zariyat 56]
 (wâto: Ban sâmar da aljanu da mutane ba, fâce dōn su tabbatar Min da tauhidi, kuma su kadaita Ni da bauta.

Yace:

وَمَعْنَى ﴿يَعْبُدُونِ﴾

Kuma Ma'anar: “(Su Bauta Mini)” (wato su Min tauhidi da kadaita Ni).

وَأَعْظَمُ مَا أَمَرَ بِهِ اللَّهُ التَّوْحِيدُ:

Kuma mafi girman abinda Allah ya yi umarni da shi, shine, Tauhidi
 (Ma'na mafi girman umarni shi ne tauhîdi, dōmin tauhîdi shine tushe,
 sabōda haka, wanda duk ya aikata gaba-dayan umarni, kuma har ya kai
 matuka a cikin aikata su, amma bai kadaita Allah Madaukakin Sarki ba,
 to abinda ya aikata din ba zâsu amfâne shi ba, me yasa?

Dōmin ya keta tushen, bai zo da ainihin tushen ba wanda shi ne tauhîdi.

Yace: (Tauhidi kuwa):

وَهُوَ إِفْرَادُ اللَّهِ بِالْعِبَادَةِ

Shine: Kadaita Allah da bauta.

(wâto tauhîdi shine mu kadaita Allah Mabuwayi Mai girma da bauta,
 Cewa mu sanya dukkan bauta ga Allah Shi kadai Madaukakin Sarki.
Ma'ana kada mu karkatar da wani abu daga cikin ibâda ga wanin Allah,
 ba yanka ba, ba kuma bâkance ba, ba Sallah ba, ba kuma sadaqa ba, kōda
 ma wurin azumi ne, kō wanin haka. Kawai mu sanya dukkan aikin ibâda
 ga Allah Shi kadai, mui yanka wa Allah Shi kadai, mui sallah ga Allah

Shi kadai, muyi aikin hajji ga Allah Shi kadai, muyi azumi ga Allah Shi kadai, mu bâyar da sadaka dōmin Allah Shi kadai, sabōda haka, wanda ya yake yanka ga wanin Allah, wannan mushriki ne. Kuma wanda yake yin dawâfi ga wanin Allah wannan mushriki ne. kuma wanda yake yin Sallah ga wanin Allah wannan mushriki ne. Me yasa?

Sabōda bai kadaita Allah Shi kadai ba da bauta, kuma bai tabbatar da manufa ba wadda Allah ya halicce shi dōmin ita ba.

وَأَعْظَمُ مَا نَهَى عَنْهُ الشِّرْكَ، وَهِيَ دَعْوَةُ غَيْرِهِ مَعَهُ

Kuma mafi girman abinda ya yi hani ga barinsa, shine shirka, kuma ita ce: wacce take kiran wanin Allah târe da Shi

(Ma'na: Shirka ita ce bâwa ya kira wani târe da Allah Madaukakin Sarki, don haka, mafi girman hani ita ce shirka. Me ya sa)?

Sabōda wanda ya aikata shirka ya fita daga tafarkin addinin Musulunci. Shesa wanda ya guji duk wani hani banda shirka, abubuwa da ya guje su din ba za su amfânar dashi ba; dōmin ya aikata, kuma ya cudanyu da mafi girman abinda aka hana, kuma ita ce shirka.

Yace:

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli akai shine fadinsa Madaukaki:

﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾ ٣٦

“Ku bauta wa Allah, kuma kada ku hada Shi da kōmai” [Nisa'i: 36]
(wâto ku tabbatar wa Allah tauhidi kuma ku kadaita Shi da bauta, kada ku hada Shi da kōme. Kalmar (شَيْئًا) nakira ce a siyâkin hani, tana nufin umumi (dukan wani abu), daidai ne wannan abin târayyar wani dutse ne, kō wata bishiya ce, kō wani Annabi ne, kō wani Malâ'ika ne, kō wani mutumin kirki ne, zuwa wanin haka; bâya halatta ga wani ya karkatar da wani abu daga cikin ibâda ga wanin Allah Madaukakin Sarki).

Kuma anan, Marubucin (Allah ya jikansa da rahma), yâ fassara shirkan da shirka mai girma, amma shirka nau'i biyu ne, akwai:

1. *Shirk Al-Asgar (Shirka karama).*

2. *Shirk Al-Akbar (Shirka mafi girma).*

➤ ***Amma Shirka mafi girma:*** ita ce shirka wadda take fitar da mutum daga tafarki, wadda idan mutum ya aikata ta, ya fita daga Musulunci

➤ ***Ita kuma Shirka karama:*** ita ba ta fitar da mutum daga Musulunci.

▪ ***Shirka mafi girma:*** itace karkatar da bauta ga wanin Allah Madaukaki.

▪ ***Shirka karama:*** ita ce kōwace kalma kō aiki da Allah Mabuwayi Mai girma ya kira shi da shirka, amma bai kai ga shirka mafi girma ba.

➤ *Kuma wasu Malamai sun ce: itace abinda ke kai ga shirka mai girma*

○ ***Daga cikin misâlan shirka mafi girma:*** shine karkatar da ibâda ga wanin Allah, kaman bâkance, da yanka, da fâta, da tsôro, da kauna, da sallah, zuwa wanin haka.

○ ***Kuma daga cikin misâlan shirka karama:*** shine rantsuwa da wanin Allah, da fadin **مَا شَاءَ اللَّهُ وَشِئْتَ** “***Abin da Allah ya so kuma ka so***”. To wannan yana daga cikin shirka karama.

✓ *Ma'abôcin shirka mafi girma dawwamamme ne kuma abin dawwama cikin wutan Jahannama, idan ya mutu akansa, kuma bai tuba (daga aikata ta ba) kâfin mutuwar sa.*

❖ *Amma Ma'abôcin shirka karama, yana karkashin mashî'ar Allah ne, idan Ya so zai gâfarta masa, idan kuma Ya so zai azabta shi.*

Kazâlika anan ma akwai wata fâ'ida: cewa Tauhîdi ya kasu kashi uku:

• ***Nau'i Na Farkô: Tauhîdul-Uluhiyya (Allantaka):*** Kuma ma'anarsa shine: Mu karkatar da dukkan nau'ukan ibâda ga Allah Shi kadai.

• ***Nau'i Na Biyu: Tauhîdur-Rububiyya (Ubangijintaka):*** Kuma ma'anarsa shine: Mu kadaita Allah Mabuwayi Mai girma Shi kadai

cewa shine Mahalicci, da jujjuya al'amurra, da sarautaka, da mulki, kuma mu kadaita Shi da gaba-dayan ayyukansa Madaukakin Sarki.

- **Nau'i Na Uku: Tauhîdul-Asmâ'i wa Sifât (Sunâyen Allah da siffõfinSa):** Kuma shine: kadaita Allah Mabuwayi Mai girma da abinda ya kira Kansa kuma ya siffanta Kansa dashi acikin littâfinsa (Alkur'ani), kuma akan harshen ManzonSa (Sunnah), ba târe da Tahrifî ba, kō Ta'tîli ba, kō Takyîfi ba, kō Tamthîli ba.

(Ma'ana Tauhîdul-Asmâ'i wa Sifât (Sunâyen Allah da siffõfinSa): shine mu kudurce cewa Allah yana da sunâye da siffõfi, da ayyuka. Wadannan sunâye da siffõfi ba sa halatta a garemu mu juya su – wâto mu canza ma'anarsu (ta hanyar ragi kō kâri) – kō mu musanta su (ta hanyar kōre wa), kamar muce: Hakika Allah bai siffantu da su ba, kō ba Shi da irin wannan suna. **Kuma bâya halatta** a garemu mu tantance su (ta hanyar hakaitōwa da bâda lâbârinsu), kamar muce: siffar su kaman wannan da wancan ne. **Kuma bâya halatta** a garemu mu kwatanta su (ta hanyar kamanta zâtinSa kō îkonSa), kaman muce: misâlin wannan ne.

❖ **Bambancin Hakaito siffõfi (تَكْيِيفُ) da Kamanta siffõfi (تَمَثِيلُ):**

- Cewa **تَمَثِيلُ** (Kamantâwa): Ya takaitu ne akan kwatanci (wâto kamanta siffõfin Allah da wani abu) tsâbânin **تَكْيِيفُ** (Hakaitōwa).
- Amma shi **تَكْيِيفُ** (Hakaitōwa da lâbartâwa): bâbu takaituwa a cikinsa; ma'ana kace: wannan siffarsa wannan-da-wancan-ne, ba za ace: misâlin wannan bane, dōmin idan yace: misâlin wannan ne, kō kaman wannan ne, to wannan kam tamthîli ne (Kamantâwa).

SÂKO NA HUDU

Sai Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahma) ya fada: Yana mai bayyana sâkō na hudu, kuma ita ce:

Asalai Guda Uku: itace bangon wannan littâfi, da maudu'insa, kuma da tushensa.

Yace:

فَإِذَا قِيلَ لَكَ: مَا الْأُصُولُ الثَّلَاثَةُ الَّتِي يَجِبُ عَلَى الْإِنْسَانِ مَعْرِفَتُهَا؟

Shesa, Idan aka ce maka: Menene Asalai Guda Uku, wadanda suke fîlasta akan mutum ya sansu?

(wâto mene asalai guda ukun da suke wajaba akan dukkan musulmi da musulma su sansu kuma suyi aiki dasu)?

Yace:

فَقُلْ:

Sai kace:

مَعْرِفَةُ الْعَبْدِ رَبَّهُ

*Bâwa ya san Ubangijinsa
(wannan shine Asali Na Farkō)*

وَدِينَهُ

*Da Addininsa
(wannan shine Asali Na Biyu)*

وَنَبِيِّهِ مُحَمَّدًا ﷺ

*Da Annabinsa Muhammad ﷺ
(wannan shine Asali Na uku)*

Kuma wadannan Asalai Guda Uku anan ya ambace su ne a takaice, sa'annan zai shiga bâyaninsu dalla-dalla cikin abinda zai biyo bâya, kamar yadda zai zo a cikin darussa na gaba.

الدَّرْسُ الثَّانِي | Darasi Na Biyu**ASALI NA FARKŌ**

Shehin Malami yace: Wannan shi ne darasi na biyu daga littafin ‘Ash-Sharh Al-Ma’mūl ‘ala Thalāthat Al-Usūl (Bâyanin Da Ake Tsammani Akan Asalai Guda Uku). A cikin wannan darasi, zāmu tattauna – Idan Allah Madaukaki ya so – akan Asali Na Farkō, wanda shine:

مَعْرِفَةُ الرَّبِّ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى

Sanin Ubangiji Allah Madaukakin Sarki

قَالَ الْمُصَنِّفُ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى

Marubucin (Allah ya jikansa da rahama), ya ce:

فَإِذَا قِيلَ لَكَ: مَنْ رَبُّكَ؟

To idan aka ce maka: Wanene Ubangijinka?

فَقُلْ:

Sai kace:

رَبِّيَ اللَّهُ الَّذِي رَبَّنِي

Ubangijina, shine Allah; wanda Ya rene ni,

وَرَبِّيَ جَمِيعَ الْعَالَمِينَ بِنِعَمِهِ

Kuma ya reni dukkan tâlikai, da ni'imōminsa,

وَهُوَ مَعْبُودِي لَيْسَ لِي مَعْبُودٌ سِوَاهُ

Kuma shine abin bauta na, bâni da wani abin bauta, idan ba shi ba.

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli shine fadinsa Madaukaki:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ٢٠

Gōdiya ta tabbata ga Allah Ubangijin tâlikai

وَكُلُّ مَا سِوَى اللَّهِ عَالَمٌ

Kuma dukkan abinda ba Allah ba, tâliki ne; (wâto halitta, mutun),

وَأَنَا وَاحِدٌ مِنْ ذَلِكَ الْعَالَمِ

Ni kuma daya ne daga cikin wadannan halittun.

(wâto Idan aka tambaye ka, ya kai mai saurâro da mai karâtu, game da Mahaliccinka, kuma Abin bautanka, kuma Mai azurta ka, sai kace:

Mahaliccina, kuma Abin bauta na, kuma Mai azurta ni Shi ne Allah, Madaukakin Sarki, wanda ya sâmar da ni daga rashin wanzuwa, kuma ya sâmar da gaba-dayan halittu daga rashin wanzuwa, kuma ya girmama su da ni'imōminSa, Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka – Kuma **الْعَالَمِينَ** (tâlikai): Shine duk abin da yake kōma bâyan Allah Madaukakin Sarki – to Shi ne Abin bauta na, wanda nake nufarsa da ibâda, Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka; ba na bauta wa kōma bâyanSa. Kuma dalîli akan haka shine fadinsa Madaukaki: **“الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ”** **Gōdiya ta tabbata ga Allah, Ubangijin tâlikai.**” (Al-Fatiha: 2)

Ma'anar الْحَمْدُ: Ina tabbatar da gaba-dayan nau'ukan yabo ga Allah, Madaukakin Sarki, wanda ya halitta, kuma ya azurta gaba-dayan tâlikai.

Sa'annan Marubucin (Allah ya jikansa da rahama), yace:

فَإِذَا قِيلَ لَكَ: بِمَ عَرَفْتَ رَبِّكَ؟

To idan aka ce maka: Da me ka san Ubangijinka?

(Wâto Menene dalîlai na **Kauniyya** (halitta) da na **Shari'a** (umarnin Allah) da suka tabbatar maka da sanin Ubangijinka, Madaukakin Sarki)?

Yace:

فَقُلْ:

Sai kace:

بِآيَاتِهِ وَمَخْلُوقَاتِهِ

Da ayōyinSa da halittunSa,

وَمِنْ آيَاتِهِ: اللَّيْلُ، وَالنَّهَارُ، وَالشَّمْسُ، وَالْقَمَرُ

Kuma daga cikin ayōyinsa: akwai dare da yini, da rāna da wata

وَمِنْ مَخْلُوقَاتِهِ: السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ، وَالْأَرْضِينَ السَّبْعُ، وَمَنْ فِيهِنَّ، وَمَا بَيْنَهُمَا

Kuma daga cikin halittunsa: akwai sammai guda bakwai, da kassai guda bakwai, da abubuwa da suke cikinsu, da abinda ke a tsakāninsu

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalīli akai shine fadinSa Madaukaki:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۚ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾

“Kuma akwai daga ayōyinSa, dare da yini da rāna da wata, kada ku yi sujjada ga rāna kō wata, ku yi sujjada ga Allah wanda ya halitta su, idan kun kasance Shi ne kuke bauta wa.” [Fussilat: 37]

وَقَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma da fadinSa Madaukaki:

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾

“Lalle ne Ubangijinku Shine Allah, wanda ya halitta sammai da kasa a cikin kwānaki shida, sa'annan kuma ya daidaita a kan Al'arshi, yana shigar da dare ya rufa yini, yana nemansa da gaggāwa, kuma rāna da

wata da taurâri hōrarru ne da umarninSa. To, Shi ne da halittar da umarnin. Albarkar Allah Ubangijin halittu ta bayyana.” [A’araf: 54]
(Ma’na: idan aka tambaye ka: da wasu dalilai ne wadanda kasan Abin bautan ka, da Mahaliccin ka, da Mai Arzuta ka?)

Sai ka amsa da cewa: Na san Shi ne ta hanyar ayōyinSa da halittunsa Madaukakin Sarki. Kuma daga cikin ayōyinSa Madaukakin Sarki, wâto na **Kauniyya** (halitta): akwai dare da yini, hasken wata da râna. Sauyin dare da yini, da râna da wata wadannan sune mafi girman ayōyin da alâmōmi, wadda ta shiryar zuwa ga sâmuwar Allah Madaukakin Sarki.

- Kuma daga cikin halittunsa wadda da sune na san Ubangijina Madaukakin Sarki: akwai sammai guda bakwai, da kassai guda bakwai, da abubuwa suke cikinsu da (wadanda suke) tsakânin su.
- **Kalmar:** وَمَنْ فِيْهِنَّ wâto daga mutane, da aljannu, da malâ'iku.
- **Kalmar:** وَمَا بَيْنَهُمَا wâto da abinda ke tsakâninsu na daga halittu.
- ✓ Kuma dalili akan haka shine fadinSa Madaukaki: وَمِنْ ءَايَاتِهِ الدَّلِيْلُ wâto sauyin dare da yini, da tafiyar hasken râna da wata. لِّلشَّمْسِ وَلَا لِّلْقَمَرِ kada kuyi sujjada ya ku mutane لِّلشَّمْسِ وَلَا لِّلْقَمَرِ ga râna kō ga wata, sai dai: اسْجُدْ وَٱللّٰهُ الَّذِي خَلَقَهُنَّ ku yi sujjada ga Allah wanda ya halitta su; wâto ya halicci râna da wata. اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ wâto idan kun kasance da gaskiya kuke bautanSa, Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka).
- ❖ Kuma daga cikin dalilai shine abinda Marubuin (Allah ya jikansa da rahma) ya ambata, fadindsa Madaukakin Sarki: اِنَّ رَيْكُمُ اللّٰهُ wâto daga cikin dalilai mafi girma da ake sanin Allah – Madaukakin Sarki – da su, sune: halittar sammai da kasa. To, lalle ne, hakika, Allah ya halicci sammai da kasa a cikin kwânaki shida, sa'an nan ya daidaita a bisa Al'arshi, Sarki ya tabbata gare Shi; wâto Ya daukaka kuma ya yi sama.

- ❖ **Kuma العرش (Al-'Arshi):** ita ce gadon Mulki wadda Ubangijinmu Madaukakin Sarki yake zaune akanta, kuma ita ce mafi girman abubuwan halitta, bâbu wani daya da ya san ainihin siffar ta.
- ❖ **Kuma fadinsa Madaukakin Sarki:** **وَيُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا** wâto Ubangijinmu Madaukakin Sarki yana zuwa da dare sai ya rufe shi da yini, kuma ya lullube shi gaba-daya har sai ya tafiyar da haskensa, kuma yana shigar da yini da dare, kuma hakan yana kasancewa da gaggâwa, bâbu wani abu da yake raba tsakâninsu, kuma dayansu bâya tsere wa dayan.
- ❖ **Kuma fadinsa:** **وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ** wâto kōwannensu daga râna, da wata, da taurâri, mâsu kaskantar da kai ne ga umarnin Allah Madaukakin Sarki, ba sa gabâta kuma ba sa jinkiri daga (zartar da) umarnin Allah Madaukakin Sarki.
- ❖ **Kuma fadinsa:** **وَالْأَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ** wâto Shi ne Madaukakin Sarki, wanda ya kadaitu da halitta da umarnin. **Kuma halitta:** ita ce dukkan abeban da aka halitta. **Kuma umarnin:** shine gaba-dayan umarninSa Madaukakin Sarki na Kauniyya (halitta) da ta Shari'a (umarninSa).
- ❖ **Kuma fadinsa:** **تَبَارَكَ اللَّهُ** wâto Allah Madaukakin Sarki ya gimama **وَرَبُّ الْعَالَمِينَ** wâto wanda ya sâmar da gaba-dayan abeban halitta daga rashin wanzuwa, kuma Ya azurta su, Madaukakin Sarki.
- ✓ Acikin wadannan ayōyi guda biyu da Marubucin (Allah ya jikansa da rahma) ya ambata su, dalilai ne akan sanin Allah Madaukakin Sarki.

Sa'annan Marubucin (Allah ya jikansa da rahma) yace:

وَالرَّبُّ هُوَ الْمَعْبُودُ

Kuma Ubangiji shine abin bauta,

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalili akai shine fadinsa Madaukaki:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أُنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

“Ya ku mutane! ku bauta wa Ubangijinku, wanda ya halicce ku, da wadanda suke gabâninku, tsammâninku kun sâmi takawa (21). Wanda ya sanya muku kasa shimfida, sama kuma gini, kuma ya saukar da ruwa daga sama, sa'annan da shi ya fitar da tsirrai a matsayin arziki gare ku. Don haka, kada ku sanya wa Allah kishiyōyi, alhâli kuna sane.” [Al-Baqara: 21-22]

❖ **Ma'anar fadinsa:** الرَّبُّ هُوَ الْمَعْبُودُ wâto daga cikin ma'anōnin Ubangiji shine abin bauta. Kuma abin bauta Shi ne kadai wanda ya cancanci bauta, ba waninsa ba Madaukakin Sarki. Kuma dalîli akan haka shine fadinsa Madaukaki: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ wannan shine umarni na farkō a cikin Al-Qur'ani da yazo da bauta, wâto; ku kadaita Allah Mabuwayi Mai girma da bauta, kada ku nufâci kōma bâyanSa – Madaukakin Sarki da – bauta. الَّذِي خَلَقَكُمْ wâto ya sâmar daku daga rashin wanzuwa kuma ya azurtaku. وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ hakanan Shine Ubangijin wadanda suke gabâninku na daga mutane da aljanu. لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ wâto idan kuka kadaita Allah Mabuwayi Mai girma da bauta, to lalle ne zâku kai martaban takawa – ita kuwa (gaskiyar) takawa ita ce: guje wa sâbo, da aikata biyayya – kazalika ku kâre kanku daga wuta; wanda yake bauta wa Allah Madaukakin Sarki ba zai shiga wuta ba, da falalar Allah Mabuwayi Mai girma da rahmarSa.

❖ **Kuma fadinsa:** الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً wâto Allah Madaukakin Sarki ne ya tsanya mana kasa shimfidaddiya, kuma sama rufi tsararre.

❖ **Kuma fadinsa:** وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ wâto Allah Madaukakin Sarki ne ya saukar muku da ruwan sama, wannan ruwan saman shine sâbabin fitar da tsirrai da dukkanin nau'inta.

❖ **Kuma fadinsa:** **فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَدَا** *wâto* kada ku karkatar da wani abu na daga bauta ga wanin Allah Madaukakin Sarki. Kuma: **الْأَدَا** jam'u ne na **نَدَّ** wanda shine 'kama' da 'sâra'. **وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ** *wâto* alhâli kuna sane da cewa bâbu wanda ya cancanci bauta ba sai Allah Madaukakin Sarki.

قَالَ ابْنُ كَثِيرٍ رَحِمَهُ اللَّهُ:

Ibnu Kathir (Allah ya jikansa da rahma) ya ce:

الْخَالِقُ لِهَذِهِ الْأَشْيَاءِ هُوَ الْمُسْتَحِقُّ لِلْعِبَادَةِ

Mahaliccin wadannan abâben Shine wanda ya cancanci bauta.

(*wâto* cewa hakika Allah Madaukakin Sarki – wanda ya sâmar, kuma ya halitta wadannan abubuwa – Shine wanda ya cancanci bauta bâ waninsa ba, Madaukakin Sarki. Don haka, bâya halatta a karkatar da bauta ga wanin Allah Madaukaki Sarki, dōmin Allah Shine Mahalicci, Shine Mai Azurtâwa; shesa Shi ne ya wajaba a karkatar da bauta gare Shi, kuma bâya halatta karkatar da bauta ga waninSa, Madaukakin Sarki. To wai ta yâya za a karkatar da bauta ga waninsa, alhâli kōma bâyansa bai halitta ba, kuma bai azurta ba? Shima kawai mahaluki ne kaman sauran halittu).

Sa'annan Marubucin (Allah ya jikansa da rahma) yace:

وَأَنْوَاعُ الْعِبَادَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا مِثْلُ:

Kuma nau'ukan ibâda wadanda Allah ya yi umarni da su, Misâlinsu:

الْإِسْلَامُ، وَالْإِيمَانُ، وَالْإِحْسَانُ

Musulunci, da Imâni, da Ihsâni (kyautatâ ibâda),

وَمِنْهُ الدُّعَاءُ، وَالْخَوْفُ، وَالرَّجَاءُ، وَالتَّوَكُّلُ، وَالرَّغْبَةُ، وَالرَّهْبَةُ، وَالْخُشُوعُ، وَالْخَشْيَةُ، وَالْإِنَابَةُ، وَالِاسْتِعَاذَةُ، وَالِاسْتِعَاثَةُ، وَالذَّبْحُ، وَالنَّذْرُ

Kuma daga cikinsu akwai: addu'a, tsōro, fâta, tawakkali (dōgara ga Allah), bayyana kwadayi, da firgita, da khushu'i (tawâli'u), da khashyah (tsōro), da maida al'amari ga Allah, da neman taimakō, da neman tsari, da neman âgaji, da yanka, da bâkance (alwâshi).

وغير ذلك من أنواع العبادَةِ التي أمر الله بها، كلها لله تعالى

Da wadansun haka daga cikin na'ukan ibâda, wadanda Allah ya yi umarni da su, dukkansu (ana yinsu ne) ga Allah Madaukaki.

والدليل قوله تعالى:

Kuma dalili akai shine FadinSa Madaukaki:

﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾ ١٨ ﴿

“Kuma lalle Masallâtai na Allah ne; sabōda haka, kada ku kira wani târe da Allah (dasu a cikinsu)”. [Al-Jinn: 18]

❖ *Fadinsa: وَأَنْوَاعُ الْعِبَادَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا wâto daga cikin ibâdōji wadanda Allah Mabuwayi Mai girma ya umarce mu mu bauta maSa da ita shine Musulunci. Kuma Musulunci, ma'anar sa shine ka mika wuya ga Allah Mabuwayi Mai girma da tauhidi, kuma ka kankan da kai gare Shi da biyayya, kuma ka barranta daga shirki da mabiyanta.*

*(Ma'ana: wanda ya karkatar da wani abu daga cikin ibâda ga wanin Allah, to wannan bai tabbatar Ma'anar Musulunci ba. **Hakanan** wanda bai kankar da kai ga Allah Madaukakin Sarki da biyayya ba, kuma yake barin bautarSa, wannan kuma bai tabbatar da Ma'anar Musulunci ba. **Hakanan** wanda yake kulla sōyayya da ma'abōtan shirka bai tabbatar da Ma'anar Musulunci ba).*

Har dai ka tabbatar da (cikakkiyar) Ma'anar Musulunci, bâbu makawa sai wadannan sharudda guda uku suna tabbatuwa da sâmuwa a cikinka

- ✓ Ka mika wuya ga Allah da tauhidi.
- ✓ Kuma ka kankar da kai gare Shi da biyayya.
- ✓ Kuma ka barranta daga shirka da ma'abōtanta.

❖ **Yace: Kuma:** **الإيمان** *ma'anar sa shine cewa ka gasgata gasgatâwa yanke da Allah, da Malâ'ikunsa, da litattafansa, da Manzanninsa, da rânar lâhira, da (imani) da kaddara; alherinta da sharrinta.*

❖ **Kuma fadinsa:** **الإحسان** (*Kyautata ibâda*): **wâto** ka bauta wa Allah kamar kana ganinSa, to idan ka kasance bâ ka ganinSa, to Shi yana ganinka. **Wâto** a lōkacin da za bauta wa Allah, ka bauta maSa kaman kana ganinSa, Madaukakin Sarki; **wâto** idan ba za ka iya kaiwa izuwa ga wannan martabar ba, to ka bauta wa Madaukakin Sarki (da kudurcewa a zuciya) Shi yana ganinka.

Kuma daga cikin nau'ukan ibâda, akwai: **الدُّعَاءُ (Addu'a).**

Kuma addu'a ya rabu nau'i biyu:

- **Akwai:** **دُعَاءُ الْمَسْأَلَةِ** (*Du'a Al-Mas'ala*) *Addu'ar Rōko.*
- **Akwai:** **دُعَاءُ الْعِبَادَةِ** (*Du'a Al-Ibâda*) *Addu'ar Bauta.*
- **Amma shi** **دُعَاءُ الْمَسْأَلَةِ** *Shi ne nema, rōkōn mai addu'a abinda zai anfânar da shi, na daga janyo (masa) anfâni, kō dafa'i (neman) kâriya, kō (yâye masa) wata cutarwa, kaman kace: “Ya Ubangiji! Ka jikai na da rahama.” Wannan Du'a Al-Mas'ala ce. Kō kuwa kace: “Ya Ubangiji! Ka azurtâni” Wannan ma Du'a Al-Mas'ala ce.*
- **Amma shi** **دُعَاءُ الْعِبَادَةِ** *Shine wanda bâbu rōko, kō nema a cikinsa. Dukkan nau'in ibâda da zâka bauta wa Allah da ita – Madaukakin Sarki – ana kiranta addu'a; ita ce addu'a da harshen hâli (الحال – yanayi), ba da harshen maqâli (المَقَال – zance) ba, dōmin ita addu'a; kōdai ta zamo da hâli (yanayi), kō kuwa ta zamo da maqâli (zance).*
- **Al-Maqâl (المَقَال)** *Shine nema da Magana (Zance, Furuci).*
- **Amma Al-Hâl (الحال)** *Shine yanayinka da addu'ar yake nema.*

(Don haka, wanda yake Sallah to wannan yana Sallah ne kawai don neman lâda da gâfara gun Allah Madaukakin Sarki. **Kuma** wanda yake sâda zumuntarsa, to wannan yana sâda zumuncinsa ne don neman lâda wurin Allah Madaukakin Sarki. **Hakanan** wanda yake azumi, da wanda

yake aikin hajji zuwa wadansun haka; to dukkan wadannan ibâdōji, ana kiransu addu'a, kamar yadda na fada: Addu'a ce da harshen hâli (yanayi)

❖ Kuma daga cikin ibâdōji akwai: **الْخَوْفُ** (Tsōro). Kuma abinda ake nufi da tsōro a nan shine mutun ya ji tsōron Allah Madaukakin Sarki, kuma yayi bauta gare Shi da wannan tsōron, kuma ba zai karkatar dashi ga waninSa ba.

(**Amma الْخَوْفُ الطَّبِيعِيُّ** (Tsōro na dabi'a) shine kamar mutum yaji tsōron nâmun dâji, kō daga dabbōbi mâsu farauta (kaman zâki, dâmusu, da sauransu), to wannan bâya shiga cikin tsōro na ibâda. Kawai dai shi tsōro na ibâda shine mutum yayi bauta ga Allah Mabuwayi Mai girma da tsōron. Kuma tsōro shine mafi girman abinda yake sanya mutun ya nesanci aikata sâbo, dōmin wanda yake jin tsōron Allah Mabuwayi Mai girma ba zai iya sâba masa ba Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka).

❖ Kuma daga cikin ibâdōji wadanda Marubucin ya ambata akwai: **الرَّجَاءُ** (Fâta): kuma fâta; shine begen abinda ke wurin Allah Madaukakin Sarki. Kuma abinda ake nufi da "Fâta" anan shine, mutum yayi aiki ga abinda yake fâta.

(**Kamar a misâli:** wanda yake fâtan shiga aljanna zai yi aiki na biyyayya da zâsu kai shi ga haka. To idan ya kasance bâya aikatâwa to wannan ana kiranshi buri, kō kuma ana kiranshi da fâta abin zargi; kamar yana jiran girbe (wata anfani) alhali bai shuka wani abu, wannan abin zargi ne. Amma idan yayi shuka sai ya yi kula da ban-ruwa ga shukin, sai ya yi (zama) jiran girbewa; to wannan fâta ne abin yabo).

❖ Kuma daga cikin ibâdōji akwai: **التَّوَكُّلُ** (Dōgaro ga Allah): kuma shine dōgaro ga Allah Mabuwayi Mai girma, isuwa da bege cikin janyo anfânōni da tunkude (abubuwa) masu cutarwa.

❖ Kuma daga cikin ibâdōji da (Marubucin) ya ambata akwai: **الرَّغْبَةُ** (Bayyana kwadayi, da firgita). Kuma: **الرَّغْبَةُ** ita ce kaunan isa zuwa ga wani abin so. **Kuma الرَّهْبَةُ** ita ce firgici da take haifar da gujewa hadari.

- ❖ **Kuma daga cikin ibâdōji akwai:** الخشوع (Tawâli'u): kuma ma'anar sa shine kaskantar da kai ga girman Allah Madaukakin Sarki ta yadda zai mika wuya ga hukuncin Allah Mabuwayi Mai girma ta **Kauniyya** (abinda ya shâfi halittu) kō ta **Shari'a** (umarnin Allah).
- ❖ **Kuma daga cikin ibâdōji akwai:** الحشيت (Tsōro): wâto ita tsōro ce da girmamawa yake biye da ita, kuma da kauna ga abinda ake jin tsōro daga gare shi.
- ❖ **Kuma daga cikin ibâdōji akwai:** الإنابة (Maida al'amari ga Allah): ita ce kōma wa ga Allah Madaukakin Sarki da aikata biyayya, da nesantan sâbo.
- ❖ **Kuma daga cikin ibâdōji akwai:** الاستعانة (Neman taimakō): kuma ita ce rokon taimako. Kuma da ا da س da ت idan suka zamo kâri ne a cikin kalma to tana nufin neman (abu). Shesa الاستعانة Neman taimako, الاستعانة Neman âgazâwa, الاستطعام Neman ciyarwa, الاستسقاء Neman shâyarwa, kuma da makamancin haka.

Kuma abinda ake nufi da الاستعانة anan: shine taimakō wacce take kunshe da cikakken kankan da kai daga bâwa ga Ubangijinsa, kuma wannan ba ta kasancewa sai ga Allah Madaukakin Sarki. Sabōda fadinsa Madaukaki: **وَأَيَّاكَ نَعْبُدُ وَأَيَّاكَ نَسْتَعِينُ** wâto ba ma bauta sai Kai kadai ya Ubangijinmu, kuma ba ma neman taimako sai gare Ka ya Ubangijinmu.

Amma “Neman taimakō” gun abâben halitta akan wani al'amari da suke da ikō akai, to wannan ba ta shiga cikin abinda ake kira ibâda.

- ❖ **Hakanan daga cikin ibâdōji akwai:** الاستعانة (Neman tsari): ita ce neman kiyâyewa, da kâriya daga abin ki. Kuma ita ce mai kunshe da cikakkiyar bukâtuwa ga Allah Madaukakin Sarki, kuma bâya halatta a karkatar da ita ga wanin Allah Madaukakin Sarki, kuma yana daga cikin shirka cewa mutum ya nemi tsarin mamaci kamar yadda sâshen jâhilai suke aikatâwa a gun kaburbura.

❖ **Kuma daga cikin ibâdōji da Murubucin (Allah ya jikansa da rahma) ya ambaci akwai:** **الاستغاث** (Neman âgaji): kuma ita ce neman âgazâwa, kuma ita ce sâmar da kai daga tsanani da halaka.

Kuma daga cikin shirka: shine Bâwa ya nemi âgajin matattu, kō râyayyu wadanda bâsa nan kuma bâsu da îkō akan âgazâwan; kaman wanda yake neman âgazâwan ma'abōcin kabari, kō wani mutum râyayye amma bâya nan, kuma yana kudurcewa zai iya sâmar da shi daga abinda yake ciki na tsanani da halaka.

❖ **Kuma daga cikin ibâdōji akwai:** **الذبح** (Yanka): kuma shine Bâwa ya ambaci sunan Allah Mabuwayi Mai girma akan abin yankan, yana nufâtan kusanci zuwa ga Allah Madaukakin Sarki da (yin) haka.

Amma yanka ga wanin Allah Madaukakin Sarki shine kaman mai yanka yace: **“Da sunan husaini”** kō wanin haka, to wannan shirka ce. Kō yace: **“Da sunan Allah”** sai ya niyyace kusanta da wannan abin yanka zuwa ga wanin Allah, to wannan ma tana daga cikin shirka.

❖ **Kuma daga cikin ibâdōjin akwai:** **النذر** (Bâkance): Shine Bâwa ya lazimta wa kansa wata aikin biyayya wacce ba wâjiba ce akansa ba, kaman yace: **“Nâci alwâshin yi wa Allah raka'a biyu ta sallar nafila a kōwace râna”** to wannan bâkance ne. Allah Mabuwayi Mai girma bai wajabta akansa yayi raka'a biyu ta sallah ba, in banda ta farillah a kōwace râna. Kō kuwa yace: **“Nâci alwâshin yiwa Allah azumi guda biyu ta nafila a kōwace sâti”**; to wannan ma dai bâkance ne. Kuma shi bâkance ya rabu gida biyu:

- **Akwai:** **نذر مطلق** (Nazrun Mutlaqun): Shine Mutlaqi (wanda ba a kayyade shi da wani abu ba), kaman mai fada yace: **“Nâyi alkawarin yin azumin yini daya ga Allah”**; to wannan bâkance ne abin yabo.
- **Akwai:** **نذر مقيد** (Nazrun Muqayyadun): Shine kayyadadde (wanda yake râtaye da wani abu), kaman yace: **“Idan nayi aure, to zanyi azumin yini ga Allah”** to wannan bâkance (alwashi) ne abin zarge.

Don haka, dukkan wadannan ibâdōji, da waninsu, bâya halatta a karkatar da wani abu daga cikinsu ga wanin Allah Madaukakin Sarki. Kuma dalîli

a kan haka shine abinda Marubucin (Allah ya jikansa da rahma) ya ambata, shine fadinsa Madaukaki: **وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ** “Kuma lalle Masallâtai na Allah ne” Kalmar: **الْمَسَاجِدَ** “Masallâtai” ita ce: **“Wurâren ibâda”**. Kuma ance: ita ce: **“Gabōbin da ake sujjada da su.”** **فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا** wâto “kada ku karkatar da ibâda ga wanin Allah Madaukakin Sarki.”

Sa’annan Marubucin (Allah ya jikansa da rahama), ya ce:

فَمَنْ صَرَفَ مِنْهَا شَيْئًا لِّغَيْرِ اللَّهِ فَهُوَ مُشْرِكٌ كَافِرٌ

To duk wanda ya karkatar da wani abu daga cikinsu ga wanin Allah, to shi mushriki ne kâfiri.

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli shine fadinsa Madaukaki:

﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ﴾

“Kuma wanda ya kira, târe da Allah, wadansu abubuwan bauta na dabam, bâshi da wani dalîli game da shi (kiran), to lalle hisâbinsa yana wurin Ubangijinsa kawai, kuma lalle ne, kâfirai bâsa cin nasara.” (wâto wanda ya karkatar da wani abu na daga nau’ukan ibâda ga wanin Allah to shi mushriki ne kâfiri. Kuma dalîli a kan haka shine fadin Allah Madaukaki: **wâto** wanda yayi shirka da Allah Madaukakin Sarki, to ba shi da hujja kō dalîli bayyananne; dōmin bâbu wata hujja ga wani daya da yayi da ’wan shirka).

❖ **Kuma fadinsa:** **﴿لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ﴾** Siffa ce ga fadinsa: **﴿إِلَهًا﴾** wanda an zo da ita ne dōmin karfafâwa (cewa bâsu da hujja kwakkwâra akan haka).

❖ **Kuma fadinsa:** **﴿حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ﴾** wâto Allah, Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka, zai yi masa hisâbi akan haka, sai ya sâka masa da abinda ya cancanci akan shirkansa.

Marubucin (Allah ya jikansa da rahma), ya ce:

وَفِي الْحَدِيثِ:

Kuma yazo a cikin Hadisi (Cewa):

الدُّعَاءُ مَخَّ الْعِبَادَةِ

Addu'a ita ce kwakwalwar ibâda.

(Daga nan ne Marubucin ya shiga bâyanin dalîlin nau'ukan ibâda wadda ya ambata su. Sai dai wannan lafazin (hadisin) mai rauni ne. Kuma lafazi ingantacce shi ne: **الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ** "Addu'a ita ce ibâda". Don haka, lafazin: **الدُّعَاءُ مَخَّ الْعِبَادَةِ** mai rauni ce, kuma ingantaccen (lafazin hadisi) shi ne: **الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ** wâto mafi girman ibâda (bauta) ita ce addu'a).

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli akai shine fadinsa Madaukaki:

﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾

"Kuma Ubangijinku yace, ku rōke Ni, zan amsa muku, lalle ne wadannan da suke kangara ga bauta Mini, za su shiga jahannama, suna kaskantattu." [Gafir: 60]

(wannan umarni ne daga Ubangijinmu Madaukakin Sarki cewa mu kira Shi, don haka wanda ya kira Allah Mabuwayi Mai girma zai amsa masa, kuma wanda yake girman kai ga bautan Ubangijinsa Madaukakin Sarki, to (shakka bâbu) da sannu zai shigar da shi wutar jahannam yana wulakantacce, kaskantacce).

Yace:

وَدَلِيلُ الْخَوْفِ:

Kuma dalîli akan tsōro;

(wâto dalîli akan cewa tsōro ibâda ce).

قَوْلُهُ تَعَالَى

FadinSa Madaukaki:

﴿فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِي إِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾

“To kada ku ji tsōransu, ku ji tsōroNa idan kun kasance mumintai”

[Ala-Imran: 175]

(wâto kada kuji tsōron wanin Allah Madaukakin Sarki, kawai ku ji tsōron Allah Shi kadai, dōmin bâbu wani daya da zai iya cutar da wani sai idan Allah Madaukakin Sarki ya so. To me yasa muke tsōron wanin Allah? Hakika ajali (râyuwa) dukkanta a hannun Allah Madaukakin Sarki su ke, kuma arziki dukkanta a hannun Allah Madaukakin Sarki su ke. Don haka yana tîlasta akan bâwa kada yaji tsōron (wani) sai Allah Madaukakin Sarki).

وَدَلِيلُ الرَّجَاءِ:

Kuma dalîli akan fâta (bege):

(wâto dalîli a kan cewa fâta ibâda ce)

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾

“Saboda haka wanda ya kasance yana fâtan haduwa da Ubangijinsa, to, sai ya yi aikin kwarai, kuma kada ya hada wani cikin bautar

Ubangijinsa.” [Al-Kahf: 110]

(wâto wanda kasance yana begen sâmun lâdan Allah Madaukakin Sarki, kuma yake kwadayin haduwa da Shi Madaukakin Sarki, to sai yayi aiki na gari, kuma kada ya karkatar da wani abu daga cikin ibâda ga wanin Allah Madaukakin Sarki).

Marubucin (Allah ya jikansa da rahama), ya ce:

وَدَلِيلُ التَّوَكُّلِ:

Kuma dalîlin Tawakkali

(*wâto dalîli a kan cewa tawakkali ibâda ce da ba ya halatta a karkatar da ita ga wanin Allah Madaukakin Sarki*)

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

﴿وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

“Kuma ga Allah (kadai) sai ku yi dōgaro, idan kun kasance muminaɪ.”

[Al-Ma'idah: 23]

(*wâto idan kun kasance muminaɪ na hakika, to kada kuyi dōgaro sai ga Allah Mabuwayi Mai girma Kadai*).

وَقَوْلُهُ:

Kuma da Fadinsa:

﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾

“Kuma wanda ya dōgara ga Allah, to Allah ya isar masa.” [At-Talaq: 3]

Yace:

وَدَلِيلُ الرَّغْبَةِ وَالرَّهْبَةِ وَالْخُشُوعِ:

Kuma dalîli akan kwadayi da fargaba da khushu'i (tawâli'u),

(*wâto dalîli a kan cewa wadannan ibâdōji ba ya halatta a karkatar da su ga wanin Allah*)

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾

“Lalle ne, su, sun kasance suna gudun tsere zuwa aikata ayyukan alheri, kuma suna rōkōnmu cikin kwadayi da fargâba, kuma sun kasance a gare Mu mâsu khushu'i (tawâli'u).” [Al-Anbiya: 90]

(wâto cewa Annabâwa; wadanda Allah Mabuwayi Mai girma ya ambace wu acikin wannan Surah wadda take Suratul Anbiya' – suna marmaza kuma suna rige-rige wajen (aikata) ayyukan biyayya, kuma suna rōkon Allah Madaukakin Sarki cikin kwadayin rahmarSa, da fargaban azâbarSa, Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka, kuma sun kasance ga Allah Madaukakin Sarki, mâsu tawâli'u, mâsu kaskantar da kai)

Yace:

وَدَلِيلُ الْخَشْيَةِ:

Kuma dalîlin tsōro:

(wâto dalîli a kan cewa tsōro ibâda ce da ba ya halatta a karkatar da ita ga wanin Allah).

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

﴿فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي﴾

“Kuma kada ku ji tsōronsu, ku ji tsōroNa.” [Al-Baqara: 150]

(wâto kada kuji tsōron mutane, sai dai kuji tsōron Ubangijinku Shi Kadai Madaukakin Sarki)

Yace:

وَدَلِيلُ الْإِنَابَةِ:

Kuma dalîli akan maida al'amari ga Allah:

(wâto dalîli a kan cewa maida al'amari ga Allah ibâda ce da ba ya halatta a karkatar da ita ga wanin Allah).

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

﴿وَأَنبِئُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلَمُوا لَهُ﴾

***Kuma ku mayar da al'amari zuwa ga Allah Ubangijinku, ku mika wuya
a gare Shi.*** [Zumar: 54]

*(wâto ku yi kusanta zuwa ga Ubangijinku, kuma ku kōma zuwa gare Shi
da biyayya)*

Yace:

وَدَلِيلُ الْأَسْتَعَانَةِ:

Kuma dalili akan neman taimako:

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾

“Kai kade muke bautâwa, kuma gare Ka kadai muke neman taimako.”
[Al-Fatiha: 5]

وَفِي الْحَدِيثِ:

Kuma yazo a cikin hadisi (cewa):

وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ

“Kuma idan zâka nemi taimako, to ka nemi taimako ga Allah.”

- ❖ ***Fadinsa:*** *wâto ba ma bauta sai Kai kadai ya Ubangijinmu, kuma bâma neman taimakō sai gareKa ya Ubangijinmu. To wannan, aciki akwai haramcin neman taimako da wanin Allah Madauakin Sarki, sai dai cikin abinda halittu suke da ikō akansa, to anan yana halatta a nemi taimako da shi. Shi ne kaman kace: Ya wâne! Ka taimake ni akan daukan kâyâna, kō ka taimake ni*

akan siyan wannan abu; to wannan ya halatta, amma cikin abinda bâshi da ikō akai sai Allah Madaukakin Sarki; to wannan bâya halatta a nemi taimako akansa sai da Allah Madaukakin Sarki.

Yace:

وَدَلِيلُ الْأَسْتِعَاذَةِ:

Kuma dalîli akan neman tsari.

(wâto dalîli a kan cewa neman tsari ibâda ce da ba ya halatta a karkatar da ita ga wanin Allah).

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾

“Ka ce: ina neman tsari gun Ubangijin sâfiya.” [Al-Falaq: 1]

وَقَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma da fadinSa Madaukaki:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾

“Ka ce: ina neman tsari gun Ubangijin mutane.” [An-Nas: 1]

- ❖ ***Kuma fadinsa: قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ*** wannan umarni ne daga Allah Madaukakin Sarki, Ya umarci Annabinsa ﷺ cewa ya nemi tsari da (Ubangiji) Mai tsâgewar sâfiya daga sharrin gaba-dayan halittu.
- ❖ ***Kuma fadinsa: قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ*** wannan ma umarni ne daga Allah Madaukakin Sarki ga Annabinsa ﷺ cewa ya fake da Ubangijin mutane Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka.

Yace:

وَدَلِيلُ الْأَسْتِعَاذَةِ:

Kuma dalîli akan neman âgaji

(wâto dalîli a kan cewa neman âgaji ibâda ce da ba ya halatta a karkatar da ita ga wanin Allah).

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَبَ لَكُمْ أَنِّي مُّمَدِّدُكُمْ بِأَيْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدَفِينَ ﴿٩﴾

A lōkacin da kuke neman âgajin Ubangijinku, sai ya amsa muku cewa: Lalle ne Ni, Mai âgaza muku ne da dubu daga mala'iku, jere. [Anfal: 9]

(wâto a lōkacin da kuke neman makwabtakar Ubangijinku Madaukakin Sarki, kuma kuke nema daga gare Shi âgazâwa, sai Ya karba muku, kuma ya taimake ku da Malâ'iku dubu a jere; wâto mâsu bin juna).

Marubucin (Allah ya jikansa da rahama), ya ce:

وَدَلِيلُ الذَّبْحِ:

Kuma dalîli akan yanka

(wâto dalîli a kan cewa yanka ibâda ce da ba ta halatta a karkatar da ita ga wanin Allah).

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ ۚ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ﴾

“Ka ce: lalle ne sallâta da yankâna, da râyuwâta, da mutuwâta, na Allah ne Ubangijin tâlikai. (162). Bâbu abōkin târayya agare Shi. Kuma da haka aka umurce ni, kuma ni ne farkōn mâsu mika wuya” [An'am:162-163]

(wâto kace: ya kai Muhammad! وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي wâto yankâna إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي wâto kace: ya kai Muhammad! wâto abinda nake râyuwa akansa na ayyukan kwarai وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي wâto abinda zan mutu akansa na ayyuka wâto bânâ karkatar لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ

da wani abu na ibâda ga wanin Allah Madaukakin Sarki. **وَبَدَّلَكَ أَمْرَتِ**
wâto Ubangijina Madaukakin Sarki ya umarce ni **وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ** **wâto** ba
 bu wanda zai tsere min zuwa biyayya ga Allah Madaukakin Sarki har
 abada).

Yace:

وَمِنَ السُّنَنِ:

Kuma yazo acikin Sunnah (Cewa):

(**wâto** dalîli daga Sunnar Annabi ﷺ akan cewa yanka ibâda ce da ba ta
 halatta a karkatar da ita ga wanin Allah Madaukakin Sarki)

قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ:

Fadin Annabi (tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi):

لَعَنَ اللَّهُ مَنْ دَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ

“Allah ya tsine wa wanda ya yi yanka, ga wanin Allah”

❖ **Fadinsa:** **لَعَنَ اللَّهُ** **wâto** an kôre shi daga rahmarsa Madaukakin Sarki.

❖ **Fadinsa:** **لَعَنَ اللَّهُ** **wâto** wanda yayi kusanta da abin yankasa
 ga wanin Allah Madaukakin Sarki.

Yace:

وَدَلِيلُ النَّذْرِ:

Kuma dalîli akan bâkance:

(**wâto** dalîli a kan cewa bâkance ibâda ce da ba ta halatta a karkatar da
 ita ga wanin Allah).

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

﴿يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا﴾

“Suna cika alwâshin (da suka bâkanta), kuma suna tsōron wani yini wanda sharrinsa ya kasance mai tartsatsi ne (i.e ke yâduwa)” [Insan: 7] (Allah Mabuwâyi Mai girma ya yabâwa muminaï acikin wannan âya cewa suna cika alwâshi (alkaura). Kuma lalle ne Allah Mabuwâyi Mai girma bâya yabo sai akan wani abu da yake sonsa, Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka, kuma duk abinda Allah Mabuwâyi Mai girma yake sonsa na daga zantuttuka da ayyuka, to ibâda ce, ba sa halatta a karkatar dasu ga wanin Allah Madaukakin Sarki).

❖ *Kuma fadinsa: وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا wâto sharrinsa ya kasance mai girma, mai yâduwa a tsakânin mutane.*

الدَّرْسُ الثَّالِثُ | Darasi Na Uku**ASALI NA BIYU**

Shehin Malami yace: Wannan shi ne darasi na uku daga littâfin ‘Ash-Sharh Al-Ma’mûl ‘ala Thalāthat Al-Usûl (Bayânin Da Ake Tsammani Akan Asalai Guda Uku). A cikin wannan darasi, zâ mu tattauna – Idan Allah Madaukaki ya so – akan Asali Na Biyu, wanda shine:

مَعْرِفَةُ دِينِ الْإِسْلَامِ

Sanin Addinin Musulunci

Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya ce:

الأَصْلُ الثَّانِي:

Asali Na Biyu:

مَعْرِفَةُ دِينِ الْإِسْلَامِ بِالْأَدِلَّةِ

Sanin addinin Musulunci, da dalilai.

وَهُوَ الْإِسْتِسْلَامُ لِلَّهِ بِالتَّوْحِيدِ، وَالْإِنْقِيَادُ لَهُ بِالطَّاعَةِ، وَالْبَرَاءَةُ مِنَ الشَّرْكِ وَأَهْلِهِ

Kuma shine: Mika wuya ga Allah da tauhidi, da kankan da kai gare Shi da biyayya, da barranta daga shirka da ma'abōtansa.

وَهُوَ ثَلَاثُ مَرَاتِبَ:

Kuma shi (addinin) Martabōbi uku ne:

الْإِسْلَامُ، وَالْإِيمَانُ، وَالْإِحْسَانُ

Musulunci, da Imani, da Ihsani (kyautata ibâda).

وَكُلُّ مَرْتَبَةٍ لَهَا أَرْكَانٌ

Kuma kōwace martaba tana da rukunai.

❖ **Fadinsa:** *الأصل الثاني* wâto daga cikin Asalai Guda Uku:

❖ **Kuma Fadinsa:** *مَعْرِفَةُ دِينِ الْإِسْلَامِ بِالْأَدِلَّةِ* wâto daga cikin littâfin Allah (Al-Kur'ani) da Sunnar Annabi ﷺ (Hadisi), kuma Marubucin (Allah ya jikansa da rahma) ya bayyana shi da fadinsa: Shine: Mika wuya ga Allah da tauhidi, da kankan da kai gare Shi da biyayya, da barranta daga shirka da ma'abōtansa, shesa mutum ba zai zamo Musulmi ba har sai ya tabbatar da wadannan al'amura:

- ✓ **Na Farkō:** Cewa ya mika wuya ga Allah, da tauhidi.
- ✓ **Na Biyu:** Cewa ya kankan da kai gare Shi da biyayya, ya tsayu da bin umarnin Allah Madaukakin Sarki, kuma ya nesanci abinda ya yi hani ga barinsa, Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka.
- ✓ **Na Uku:** Cewa ya barranta daga shirka.
- ✓ **Na Hudu:** Cewa ya barranta daga ma'abōtan shirka.

Kuma addini, martabōbi guda uku ne: **Martaba na farkō (Shine):** Musulunci, kuma shine mafi fâdin martabōbi, **Sa'annan martaba ta biyu** tana biye, kuma itace Imani, **Sa'annan martaba ta uku** tana biye, kuma ita ce mafi wahalar martabōbi, kuma ita ce ihsani (kyautata ibâda). Shesa kōwace martaba daga wadannan martabōbi guda uku tana da rukunai, kamar yadda cikakken bâyaninsu zai zo dalla-dalla Idan Allah ya so.

Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya ce:

الْمَرْتَبَةُ الْأُولَى: الْإِسْلَامُ

MARTABAR FARKŌ (SHINE): MUSULUNCI

فَأَرْكَانُ الْإِسْلَامِ خَمْسَةٌ:

To rukunan Musulunci guda biyar ne:

شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَأَقَامَ الصَّلَاةَ، وَآيَتَاءَ الزَّكَاةِ، وَصَوْمَ

رَمَضَانَ، وَحَجَّ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ

Shaidâwa bâbu anin bautâwa da gaskiya fâce Allah, kuma Annabi Muhammadu Manzon Allah ne, da tsayar da Sallah, da bâyar da Zakkah, da Azumin (watan) ramadana, da ziyârar dâkin Allah mai alfarma.

(wadannan sune rukunan Musulunci guda biyar, Bâwa ba zai zamo Musulmi ba sai idan ya tabbatar da wadannan rukunai guda biyar).

✓ **Rukuni Na Farkō:** Cewa ya shaida bâbu abin bautâwa bisa ga cancanta sai Allah, kuma cewa lalle Annabi Muhammad ﷺ Manzon Allah ne. Kuma ya shaida hakan da harshensa, da zuciyarsa.

❖ **Kuma ma'anar:** شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ Shine ya kudurce cewa bâbu abin bauta da gasiya sai Allah Madaukakin Sarki.

❖ **Kuma ma'anar:** شَهَادَةُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ Cewa yayi wa Ma'aikin Allah ﷺ biyayya cikin abinda yayi umarni, kuma ya bar abinda yayi hani ga barinsa, kuma ya tsâwatar. Wannan shine rukuni na farko.

✓ **Rukuni Na Biyu:** Tsayar da Sallah: ya tsayar da Sallōli guda biyar na farillah.

✓ **Rukuni Na Uku:** Bâyar da Zakkah: Cewa ya bâyar da Zakkah idan ta wajaba a cikin arzikinsa, kuma wannan sai idan dukiyarsa ta kai nisâbi kuma ya kai kirgan shekarar hijiriyya (wâto na musulunci).

✓ **Rukuni Na Hudu:** Azumin (watan) Ramadâna.

✓ **Rukuni Na Biyar:** Hajjin dâkin Allah mai alfarma idan yana da ikōn yin haka da kudinsa da karfin jikinsa.

Sa'annan Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya shiga bâyanin dalilai akan wadannan rukunai guda biyar, sai yace:

وَدَلِيلُ الشَّهَادَةِ

Kuma dalili akan Kalmar Shahâda (Shine)

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأَوَّلُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ ۚ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

“Allah ya shaida cewa: Lalle ne bâbu abin bautâwa fâce Shi, kuma mala'iku da ma'abôta ilimi sun shaida, yana tsaye da adalci, bâbu abin bautâwa da gaskiya fâce shi, Mabuwayi Mai hikima.” [Ala-Imran: 18]

(wâto Allah Madaukakin Sarki ya shaida cewa bâbu abin bautâwa da gaskiya sai Allah Madaukakin Sarki, hakanan Malâ'iku sun shaida, kuma da ma'abôta ilimi; dukkansu sun shaida da adalci cewa bâbu abin bautâwa bisa cancanta sai Allah Madaukakin Sarki. Kuma ma'anar Mai hikima: Shine wanda yake daura kômai a matsayinsu da ya dâce da su).

Yace:

وَمَعْنَاهَا

*Kuma ma'anar ta:**(wâto Ma'anar “Shahâdatu An Lâ Ilâha Illal Lâhu” ita ce:)*

لَا مَعْبُودَ إِلَّا اللَّهُ

*Bâbu abin bauta da gaskiya, fâce Allah**(Kuma iyâkar kôrewa, to tabbatarwa ne),*

لَا إِلَهَ: نَافِيًا جَمِيعَ مَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ

Bâbu abin bauta: kôre gaba-dayan abin da ake bautâwa ne kôma bâyan Allah

إِلَّا اللَّهُ: مُثَبِّتًا الْعِبَادَةَ لِلَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ فِي عِبَادَتِهِ، كَمَا أَنَّهُ لَيْسَ لَهُ شَرِيكَ فِي مُلْكِهِ

Fâce Allah: Tabbatar da ibâda ce ga Allah ne, Shi kadai ba Shi da abōkin târayya a gare Shi a cikin bautansa, kamar yadda bâshi abōkin târayya a cikin mulkinSa.

(wâto Kalmar Tauhîdi: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ta na kunshe da rukuni guda biyu ne)

- Rukuni Na Farkō: **نَفْيِ** Nafyun (Kōrewa).
- Rukuni Na Biyu: **إِثْبَاتِ** Ithbâtun (Tabbatarwa).

Amma نَفْيِ Nafyun: shine (لَا إِلَهَ) kuma shine cewa dukkan abâben da ake bauta musu, kōma bâyan Allah

Amma Rukuni Na Biyu: Shine إِثْبَاتِ Ithbâtun (Tabbatarwa), kuma shine: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ wanda shine tabbatar da bauta ga Allah Shi kadai kōma bâyan waninsa Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka, kamar yadda Shi kadai ya kadaitu da halitta, da jujjuya al'amura, da sarautaka, da mulki. Hakanan Shi kadai ya kadaitu Madaukakin Sarki da ibâda, don haka ba ya halatta a karkatar da bauta ga wanin Allah Madaukakin Sarki.

Marubucin yace:

وَتَفْسِيرُهَا الَّذِي يُوضِّحُهَا

Kuma tafsirin ta wanda yake bayyana ta:

(wâto Tafisirin “Shahâdatu An Lâ Ilâha Illal Lâhu” wanda yake fito da ma'anarta a sarari)

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

“Kuma (ka ambaci) lōkacin da Ibrahim ya ce wa ubansa da mutanensa, lalle ne ni na barranta daga abinda kuke bautâwa (26). Fâce wanda Ya kâga halitta ta, to lalle Shi Ne zai shiryar da ni (27). Kuma (Ibrahim) ya sanya (ita wannan magana) kalma mai wanzuwa, a cikin zuriyarsa tsammâninsu su kōmo daga bata” [Az-Zukhruf: 26-28]

❖ **Fadinsa:** **إِنِّي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ** wannan shine rukuni ta farko daga rukunan Kalmar tauhidi, kuma shine **(لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)**. kuma shine kōre gaba-dayan abâben bauta na karya. Sa’annan ya ambaci rukuni ta biyu da fadinsa: **إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي** wannan shine rukuni ta biyu; kuma shine: tabbatar da bauta ga Allah Shi kadai Madaukakin Sarki.

❖ **Kuma ma’anar:** **فَإِنَّهُ** wâto ya halicce ne kuma ya barranta ni **سَيِّدِينَ** wâto zai shiryar dani zuwa ga hanyar gaskiya madaidaiciya.

❖ **Kuma Fadinsa:** **وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ** wâto ya sanya wannan Kalmar abar wanzuwa acikin zuriyarsa, me yasa? **وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ** wâto zuwa addinin Annabi Ibrahim (Amincin Allah ya tabbata a gare shi).

Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya ce:

وَقَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma da fadinSa Madaukaki:

(wâto daga cikin abinda yake fassara Shahâdatu An Lâ Ilâha Illal Lâhu)

﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾

“Ka ce, ya ku Mutanen littâfi, ku tafo, zuwa ga kalma mai daidaitâwa, a tsakâninmu da ku; kada mu bauta wa kōwa, fâce Allah. Kuma kada mu hada kōme da Shi, kuma kada sâshenmu ya riki sâshe ubangiji, baicin Allah. To, idan suka juya bâya, sai kace: ku yi shaida cewa, lalle ne mu mâsu mika wuya ne (Musulmai).” [Ala-Imran: 64]

❖ **Fadinsa:** **وَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى** *wâto kace ya kai Annabi Muhammad ﷺ*
wa ma'abōtan littâfi KALAMATIR SŌAW ita ce Kalmar tauhidi, **إِنَّمَا**
اللَّهُ wannan shine rukuni ta farkō; **wâto** ba zâmu kadaita
 (kōwa) ba sai Allah Madaukakin Sarki kadai. **وَلَا تُشْرِكْ بِهِ شَيْئًا** *wâto*
ba zâmu karkatar da wani abu daga ibâda ga waninSa ba
 Madaukakin Sarki. **وَلَا يَخِذْ بِغُضًا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللَّهِ** *wâto* kada
 sâshenmu ya yi biyayya ga sâshe a cikin haramta abinda Allah ya
 halalta, kō halasta abinda Allah Mabuwayi Mai girma ya haramta,
 kamar yadda yahudâwa da kiristōci su ka aikata.

❖ **Fadinsa:** **فَقُتِلُوا أَشْهَدُوا** *wâto* idan suka bijire daga amsâwa **وَأَنذَرْتُكُمْ** *wâto* mu mâsu
 tsarkake wa ne ga Allah Mabuwayi Mai girma da tauhidi, ba ku ba.

Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya ce:

وَدَلِيلُ الشَّهَادَةِ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ:

Kuma dalilin shaidâwa cewa Annabi Muhammad Manzon Allah ne

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ
رَءُوفٌ رَّحِيمٌ

“Lalle ne, hakika, wani Manzo daga cikin kâwunanku ya zo muku.
Abinda ke wahalar da ku mai nauyi ne a kansa. Kuma mai kwadayi ne a
gare ku, ga mumintai kuma mai tausayi ne, mai jin kai” [Taubah: 128]

❖ **Kuma fadinsa:** **لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ** *wâto* kun san shi, kuma
 kun san asalin nasâbarsa. **Kuma fadinsa:** **عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ** *wâto*

yana wuya akansa abinda yake wahalar daku. Kuma Fadinsa: **حريص**
wâto mai kwadayi ne wajen shiriyarku, da sâmar daku daga
 wuta. To wannan âyar, acikinta akwai dalîli akan cewa Annabi ﷺ
 Ma'aikin Allah ne, Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka.

Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya ce:

وَمَعْنَى شَهَادَةِ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ

Kuma ma'anar shaidâwa cewa Annabi Muhammad Manzon Allah ne:

طَاعَتُهُ فِيمَا أَمَرَ

Yin biyayya a gare shi cikin abinda yayi umarni,

وَتَصْدِيقُهُ فِيمَا أَخْبَرَ

Kuma da gasgata shi cikin abinda ya bâda lâbâri,

وَاجْتِنَابُ مَا نَهَى عَنْهُ وَزَجَرَ

Kuma da nesantar abinda ya yi hani ga barinsa kuma ya tsâwatar,

وَأَنَّا يُعْبَدُ اللَّهُ إِنَّا بِمَا شَرَعَ

Kuma ba za a bauta wa Allah ba sai da abinda ya shar'anta.

(**Ma'ana:** dōmin ka tabbatar da ma'anar shaidâwa cewa Annabi Muhammad ﷺ Manzon Allah ne, to wadannan al'amura suna wajaba akanka: Cewa ka yi wa Manzon Allah ﷺ biyayya cikin abinda ya yi umarni, kuma umarni kayyadadde ne da biyayya, to aduk sanda mutum ya gaza (tabbatar da) umarnin (sabōda wani kunci) to ya fâdi akansa. Kuma wannan sabōda fadin Annabi ﷺ. Idan na haneku ga barin wani abu to ku nesance shi, kuma idan na umarce ku da wani al'amari, to kuzo daga gare shi gwargwadon iyâwanku).

- ✓ **Umarni Na Biyu:** Gasgata shi ﷺ cikin abinda ya lâbarta. Don haka, wanda ya karyata Annabi ﷺ cikin wani abu daga abinda ya bâda lâbârin, bai tabbatar da ma'anar shaidâwa cewa Annabi Muhammad Manzon Allah ne ba.
- ✓ **Umarni Na Uku:** Nesantar abinda Annabi ﷺ yayi hani ga barinsa kuma ya tsâwatar, kuma nesanta ya game dukkan kōme, ma'ana bâya halatta ga wani ya aikata wani abu cikin abinda Annabi yayi hani ga barinsa.
- ✓ **Umarni Na Hudu:** Kada a bauta wa Allah Mabuwayi Mai girma sai da abinda ya shar'anta. **Ma'ana:** Bâya halatta ga wani daya ya bauta wa Allah Mabuwayi Mai girma da wata ibâda sai da abinda Ya shar'anta, kuma shari'ar Allah ana dauka ne daga Al-Qur'ani da Sunnar Annabi Ingantatta.

Sa'annan Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya ce:

وَدَلِيلُ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَتَفْسِيرُ التَّوْحِيدِ:

Kuma dalili akan Sallah da Zakkah da kuma fassarar tauhîdi shine:
(wâto dalili akan cewa Sallah, da Zakka suna daga rukunan Musulunci)

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

﴿وَمَا أَمْرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ﴾

“Kuma ba a umarce su da kōme ba, fâce su bauta wa Allah suna mâsu tsarkake addinin gare Shi, kuma mâsu karkata zuwa addinin gaskiya, kuma su tsayar da Sallah, kuma su bâda Zakkah, kuma wannan shine addini mikakke. [Al-Bayyinah: 5]

(wâto Allah Mabuwayi Mai girma ya umarci bâyinsa ne kawai da tsarkake ibâda gare Shi, Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka.

❖ **Kuma ma'anar fadinsa:** حَنَاءَ wâto mâsu karkata daga shirka zuwa ga tauhidi, kuma ya umarce su da tsayar Sallah, da bâyar da Zakkah, idan ta wajaba akansu. وَذَلِكَ دِينَ الْقِيَمَةِ wâto wannan addinin da aka umarce su (da riko, da mika wuya gare shi, da tsarkake shi) a cikin wannan âya mai girma, ita ce tafarki da shari'a madaidaiciya.

Sa'annan (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya ce:

وَدَلِيلُ الصِّيَامِ:

Kuma dalîli akan Azumi shine:

(wâto dalîli akan cewa azumi rukuni ne daga cikin rukunan Musulunci)

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

“Ya ku wadanda suka yi imani, an wajibta muku azumi akanku kamar yadda aka wajibta shi akan wadanda suke gabâninku, tsammâninku, za ku sâmu takawa.” [Al-Baqarah: 183]

(wâto an farlanta akan ku azumi kamar yadda aka farlanta akan al'umar da suke gabâninku, me yasa? لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ wâto zâku sâmu takawa daga aikata sâbo da bin sha'wôyi, kuma wannan shine manufar yin azumi).

Sa'annan (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya ce:

وَدَلِيلُ الْحَجِّ:

Kuma dalîli akan hajji shine:

(wâto cewa hajji rukuni ne daga cikin rukunan Musulunci)

قَوْلُهُ تَعَالَى:

FadinSa Madaukaki:

وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِيْنَ

“Kuma Allah ya wajabta wa mutane aikin hajjin dâkinsa ga wanda ya sâmu ikôn zuwa gare shi, kuma wanda ya kâfirce, to lalle Allah Mawadâci ne daga barin tâlikai.” [Ala-Imran: 97]
(wâto Allah Mabuwayi Mai girma ya farlanta Hajji akan wanda yake da ikôn yinsa, da karfin jikinsa da kudinsa)

❖ Kuma fadinsa: وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِيْنَ wâto wanda ya musanta abinda Allah ya wajabta a kansa, ya kî sa, ya kâfirce masa, to hakika Allah Mawadâci ne ga barinsa, da hajjinsa, da aikinsa, da sauran halittunsa na daga mutane da aljanu.

Sa'annan Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya shiga bâyani akan martaba ta biyu daga cikin martabōbin addini, sai yace:

الْمَرْتَبَةُ الثَّانِيَّةُ: الْإِيمَانُ

MARTABA TA BIYU: SHI NE IMANI

وَهُوَ بَضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً

Kuma shi siffōfi ne kō rassa ne sâba'in da wani abu,

فَاعْلَاهَا قَوْلُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

Mafi kōlōluwarta shine fadin: Lâ ilâha illal lâhu

وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ

Kuma mafi kasa-kasarta itace, kautar da abu mai cutarwa daga hanya,

وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ

Kuma kunya reshe ne na imani.

(*wâto* martaba ta biyu daga cikin martabōbin addini shi ne Imani. **Kuma Imani ma'anarsa a lârabci shine:** Gasgatâwa da ikrâri. **Kuma a shari'a shine:** Gasgatâwa yanke da imani da Allah, da Malâ'ikunSa, da LittatafanSa, da ManzanninSa, da Rânar karshe, da imani da kaddara; alherinsa da sharrinsa).

❖ **Kuma fadinsa:** **وَبِضْعٍ هُوَ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً** *wâto* kalmar **الْبِضْعُ** adadi ne daga uku zuwa tara. Kuma **شُعْبَةً** reshi ne daga wani abu. **Ma'ana** rasan imani reshi saba'in da uku ne, *kō* saba'in da hudu ne, *kō* saba'in da biyar ne, *kō* saba'in da shida ne, *kō* saba'in da bakwai ne, *kō* saba'in da takwas ne, *kō* saba'in da tara ne. Kuma mafi *kōlōluwar* wadannan rassa shine, fadin: La ilâha illal lâhu (bâbu abin bautâwa bisa cancanta sai Allah). Kuma mafi kasa-kasarta itace: kawar da abu mai cutarwa daga hanya; **wâto** gusar da cutarwa daga hanya.

❖ **Kuma fadinsa:** **وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ** *wâto* kunya reshi ne daga imani, *dōmin* ita kunyar tana kiyâye ma'abōcinta daga aikata sâbo.

Sa'annan (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya ce:

وَأَرْكَانُهُ سِتَّةٌ:

Kuma rukunansa guda shida ne.

(*wâto* rukunan imani guda shida ne, kuma rukuni shine ginshikai da tushe)

Yace:

كَمَا فِي الْحَدِيثِ:

Kamar yadda ya zo a cikin hadisi (Cewa):

أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ

Cewa ka yi imani da Allah

وَمَلَائِكَتِهِ

Da Malâ'ikunSa,

وَكُتِبَہ

Da LittatafanSa,

وَرُسِلَہ

Da ManzanninSa,

وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

Da Rânar karshe,

وَتُؤْمِنُ بِالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ

Kuma ka yi imani da kaddara; alherinsa da sharrinsa.

- **Rukuni Na Farkō:** Shine Imani da Allah: wâto kayi imani, kuma ka tabbatar da ikrâri yanke da Allah, Madaukakin Sarki cewa shine Ubangiji kuma abin bauta, kuma ka tabbatar da sunâyensa, da siffōfinsa Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka.
- **Rukuni Na Biyu:** Imani da Malâ'iku. Kuma ma'anarsa shine kayi imani, ka tabbatar, kuma ka gasgata gasgatâwa yanke da Malâ'iku, kuma cewa su halittu ne daga cikin halittun Allah Madaukakin Sarki, ba sa sâba Masa ga abinda ya umarce su, kuma suna aikata abin da ake umurnin su.
- **Rukuni Na Uku:** Imani da littatafai: kuma ma'anarsa ka yi imani kuma ka tabbatar, kuma ka gasgata gasgatâwa yanke cewa lalle ne Allah Madaukakin Sarki ya saukar da litattafai wa Manzanninsa. Wadannan litattafai sun kunshi Akîda, da Shari'a. 'Akîdan' daya ce a cikin dukkan nau'ukan litattafan. 'Shari'an' ce ta bambanta. Dōmin shari'ar Annabi ﷺ ba irin shari'ar Annabi Musa ba ne, ba irin shari'ar Annabi Isa ba ne, ba irin shari'ar Annabi Ibrahim ba ne (Amincin Allah ya tabbata a gare su). Kamar yadda Allah Mabuwayi

Mai girma ya fada: **لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا** “*Ga kōwanne daga gare ku mun sanya shari’a da hanya (ta bin ta)*”. Amma ‘Akida’ kamar yadda na ambata muku ne cewa lalle ne ita daya ce.

- **Rukuni Na Hudu:** Imani da Manzanni. Kuma ma’anarsa kayi imani ka tabbatar, kuma ka gasgata gasgatâwa yanke cewa lalle ne Allah Mabuwayi Mai girma ya aikō manzanni zuwa ga halittunsa, wancan dōmin su umarci halittu da ibâdar Allah Madaukaki da kadaita Shi.
- **Rukuni Na Biyar:** Imani da rânar karshe, kuma shine rânar kiyâma. Kuma ma’anarsa shine kayi imani, ka tabbatar, kuma ka gasgata gasgatâwa yanke da rânar kiyâma cewa Allah Mabuwayi Mai girma zai tâyar da mutane dōmin hisâbi da sâkayya a rânar kiyâma. Kuma mutane a rânar zâsu kasu kungiya biyu; wata kungiya cikin aljannah, kuma sune wadanda suka yi wa Allah Madaukakin Sarki biyayya. Da kuma wata kungiya acikin wutan Sa’îr; kuma sune wadanda suka sâbâwa Allah Madaukakin Sarki, kuma ba su bi umarnin Allah ba.
- **Rukuni Na Shida:** Shine Imani da hukunci da kaddara; alherinta da sharrinta. Kuma ma’anarsa shine kayi imani, ka tabbatar, kuma ka gasgata gasgatâwa yanke da kaddara; alherinta da sharrinta. Kuma imani da kaddara ba zai tabbata ba har sai kayi imani, kuma ka yi ikrâri da cewa hakika Allah Madaukakin Sarki yâ san dukkan abinda ya fâru, da abinda zai fâru. **Kazâlika** kayi imani da gasgatâwa cewa lalle Allah ya rubuta dukkan kōmai a cikin lauhil-mahfuz gabânin Ya halicci sammai da kasa da shekaru dubu hamsin. **Kazâlika** kayi imani da gasgatâwa cewa Allah Madukakin Sarki ya halicci dukkan kōmai; idan ya so (fâruwar) wani abu, sai yace masa: kasance! sai ya kasance. Don haka, bâbu wani abu da ya gâgare Shi, Sarki ya tabbata gare Shi, kuma ya daukaka.
- ✓ Kuma ma’anar fadinsa: **خَيْرُهُ** wâto alherin kaddara. Kuma kaddarar Allah duka alheri ne, dōmin alheri shine abinda a cikinsa akwai anfâni ga mutum. Amma **الشَّرُّ** ba a da dangana ta zuwa ga Allah

Madaukakin Sarki. Kuma ma'anar **شَرُّ الْقَدَرِ** *wâto sharrin* abinda aka kaddara, kamar yadda na fada: kaddarar Allah duka alheri ne.

Menene Sharrin abinda aka kaddara? Ma'ana sharrin abin da ya fâda (wa mutum) ba ainihin kaddarar ba; **Ma'ana** Allah Madaukakin Sarki zai iya kaddara wa mutum mumini rashin lâfiya, kuma wannan rashin lâfiyan alheri ne cewa kaddarar Allah Madaukakin Sarki ne, kuma sharri ne akan wanda (rashin lâfiyar) ya fâda akansa; dōmin ma'abōcin zai ji zâfi, da wuya da dai wanin haka. **Kuma alherin** da ke cikin rashin lâfiya ga Mumini shine cewa zai kankare (masa) kurâkurai, kuma ya daga daraja. **Kazâlika Allah** Mabuwayi Mai girma ya shar'anta kisâsi (râmuwa), kuma shi kaddara ne na alheri, amma sharri ga wanda hakan ya fâda akansa.

Menene Alherin da ke ciki? Alherin shine tsayar da âdalci, kuma kada wani ya zâlunci wani, kuma sharri akan wanda ya fâda akansa, dōmin wanda aka zartar masa da hukuncin kisâsi (râmuwa), zai zamo sharri gare shi ta hanyar kisa da (jin) zâfi. To wadannan rukunai guda shida suna wajaba ayi imani da su dukkansau, kuma gaskiyar imani ba zai tabbata ba har sai Bâwa ya tabbatar da dukkansu.

Sa'annan yace:

وَالدَّلِيلُ عَلَى هَذِهِ الْأَرْكَانِ السَّتَّةِ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîlin wadannan rukunai guda shida, fadinSa Madaukaki:

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ

“Bai zama nagarta ba dōmin kun juyar da fuskōkinku wajen gâbas da yamma ba, amma nagarta shine ga wanda yayi imani da Allah, da Rânar karshe, da Malâ'iku, da Littatafai, da Annabâwa” [Baqarah: 177]

Kuma Tafsirin wannan âya itace kamar yadda Imam Al-Hâfiz Ibn Katheer (Allah ya jikansa da rahma) ya fada: Cewa Allah Madaukakin Sarki a lōkacin da ya umarci mumina da farkō da fuskantar baitil-Maqdis (a garin Jerusalem), sa'anna ya juyar dasu zuwa dâkin Ka'ba, hakan yayi

nauyi akan sâshen yahudâwa, da kiristōci, da sâshen Musulmai, sai Allah Mabuwâyi Mai girma ya saukar da bayânin hikimarSa akan haka, cewa abin so shine biyayyan Allah Mabuwâyi Mai girma, da bin umarninSa, da fuskantar inda aka fuskantar dasu, da bin abinda ya shar'anta Madaukakin Sarki. To wannan shine nagarta da takawa, da cikakken imani, bâbu nagarta cikin lazimtan da fuskantuwa zuwa ga jihar gâbas da yamma, kō biyayya idan bai zamo daga umarnin Allah da shari'arsa ba, Sarki ya tabbata gare Shi, kuma ya daukaka.

Kuma nagarta dai shine yin imani da Allah Madaukakin Sarki, da rânar lâhira, da Malâ'iku, da litattafan da Allah Madaukakin Sarki ya saukar, da Annabâwan da Allah Madaukakin Sarki ya aikō su.

To wannan âyar ta kunshi rukunai guda biyar daga rukunan Imani. Amma rukuni ta shida ita ce imani da kaddara, sai Allah Mabuwâyi Mai girma ya ambace ta acikin wata âyar daban.

Marubucin yace:

وَدَلِيلُ الْقَدْرِ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli akan kaddara, shine FadinSa Madaukaki:

﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾

“Lalle Mu, kōwane irin abu mun halitta shi da kaddara” [Qamar: 49]
(wâto mun halicci kōwane abu akan kaddara rubutacce a cikin Lauhil-Mahfuz)

Sa'annan Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya shiga bayânin martaba ta uku, sai yace:

الْمَرْتَبَةُ الثَّالِثَةُ: الْإِحْسَانُ

MARTABA TA UKU (ITA CE): IHSANI (KYAUTATA BAUTA)

(Kuma yana da rukuni daya, kuma kamar yadda ya gabâta cewa martabar ihsâni (kyautata ibâda) ita ce mafi wuyar martaba gun ma'abōtanta. Dōmin dukkan Muhsini (mai kyautatâwa) Mumini ne Musulmi. Kuma dukkan Mumini Musulmi ne, amma ba kōwane Mumini ba ne Muhsini, kuma ba kōwane Musulmi ba ne Mumini Muhsini. Shesa a martabar Musulunci yana shiga ciki dukkan wanda ya bi Annabi ﷺ. Kuma a martabar Musulunci; bâ bu mai shiga ciki fâce wanda ya tabbatar da rukunan imani guda shida, kuma martabar ihsâni (kyautata ibâda) kuwa; bâ bu mai shiga cikinsa sai wanda ya tabbatar da ita).

Yace:

وَلَهُ رُكْنٌ وَاحِدٌ:

Kuma yana da rukuni guda daya

(wâto ihsâni [kyautata ibâda] yana da rukuni daya kacal, kuma shine)

أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ

Cewa ka kyautata bautar Allah, kamar kana ganinsa, to idan ka kasance bâka ganinsa, (to ka kudurce cewa) Shi yana ganinka.

- ❖ Kuma fadinsa: **أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ** wannan ita ce daraja ta farko daga cikin darajōjin ihsani (kyautata ibâda), kuma ita ce darajar lura; to idan ba ka da ikōn (tabbatar da) haka, to ka bauta Masa tamkar Shi yana ganinka, kuma wannan ita ce daraja ta biyu, kuma ita ce darajar murâqaba (kula kō tsaro).

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli akai shine fadinSa Madaukaki:

﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾

“Lalle ne Allah yana târe da mâsu takawa, da wadannan da sune mâsu kyautata (bauta)” [An-Nahl: 128]

(wâto wadanda suka ji tsōron Ubangijinsu Madaukakin Sarki da aikata abinda ya yi umarni, da nesantar abinda ya yi hani ga barinsa. وَالَّذِينَ هُمْ wâto a cikin ibâdarSa, Sarki ya tabbata a gare Shi, ya daukaka).

Yace:

وَقَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma da fadinSa Madaukaki:

﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴾ ٢١٧ ﴿الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ﴾ ٢١٨ ﴿وَتَقَلُّبِكَ فِي السَّاجِدِينَ﴾ ٢١٩ ﴿إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ ٢٢٠

“Kuma ka yi dōgaro ga Mabuwâyi, Mai jin kai (217) Wanda yake ganin ka a lōkacin da kake tâshi tsaye (Sallah) (218). Da jujjuyâwarka a cikin mâsu yin sujjada (219). Lalle Shi, Shi Mai ji ne, Masani. [Shu'ara' 217-220]

(wâto kayi dōgaro ga Allah Mabuwâyi Mai girma cikin gaba-dayan al'amuranka, dōmin lalle ne Shi Madaukakin Sarki yana ganin gaba-dayan mōtsinka da nutsuwarka, kuma yana ganinka yâyin sujjadarka, da yâyin tsayuwarka (a Sallah), Sarki ya tabbata gare Shi kuma ya daukaka, kuma Shi Mai ji ne ga zantuttukan mu, kuma Masani ga ayyukanmu).

Yace:

وَقَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma da fadinSa Madaukaki:

﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ﴾ ٦١

“Kuma ba za ka kasance a cikin wani sha'ani ba, kuma ba za ka karanta wani abin karatu daga gare shi (Al-kur'ani) ba, kuma ba ku za aikata wani aiki ba, fâce mun kasance muna halarce a lōkacin da kuke kukkutsâwa a cikinsa.” [Yunus: 61]

(**Ma'ana:** wani daya ba zai aikata wani aiki ba fâce Allah Madaukaki yana mai Shaida akansa, yana Mai jin zantuttukansa)

❖ **Kuma fadinsa:** **إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ** wâto kuke shiga cikinsa, kuma kuke dauka acikin haka, to lalle ne Allah Mabuwayi Mai girma Mai shaida ne a gare ku, Mai saurâro ne ga muryōyinku.

Sa'annan (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), yace:

وَالدَّلِيلُ مِنَ السُّنَّةِ حَدِيثُ جَبْرِيلَ الْمَشْهُورُ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

Kuma dalîli daga Sunnah, shine shahararren hadisin Malâ'ika Jibril, an karbo daga Umar dan Khattâb (yardan Allah ya tabbata gare shi)

قال:

Ya ce:

بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدٌ بَيَاضَ الثِّيَابِ، شَدِيدٌ سَوَادِ الشَّعْرِ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ

Yâyin da muke zaune a gun Annabi ﷺ a wata râna, sai ga wani mutum ya bayyana gare mu, mai tsananin farin tufâfi, mai tsananin bakin gâshi, ba a ganin wata alâmun tafiya a gare shi, kuma bâbu wani daya daga cikinmu da ya san shi.

(Sahabbai [yardan Allah ya tabbata a gare su] sun yi māmâkin wannan mutumin; dōmin ya kasance mai tsananin farin tufâfi, mai tsananin bakin gâshi, sabōda Matafiyi acikin sha'ninsa shine kada ya kasance hakan, amma duk da haka bâ a ganin alâmun tafiya a tattare da shi, kuma bâbu wani daya daga cikinmu wadanda ke zaune wurin da suka san shi.)

حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ، وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ، «مَا هُوَ الْإِسْلَامُ؟»

Har ya zauna kusa da Annabi – ﷺ – Sai ya jingina guiwōyinsa zuwa guiwōyinsa, kuma ya dōra tâfukansa akan cinyōyinsa, sai yace: Ya Muhammad! Ka bâni lâbâri game da Musulunci, (Menene Musulunci)?

فَقَالَ: أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا

*Sai (Annabi ﷺ) yace: Ka shaida cewa bâbu abin bautâwa da gaskiya sai Allah, kuma Annabi Muhammad Manzon Allah ne, kuma ka tsayar da Sallah, kuma ka bâda Zakkah, kuma ka yi azumin watan ramadâna, kuma ka yi hajjin dâki; idan ka sâmu hanyar zuwa gare shi.
(Ma'ana: Annabi ﷺ ya fassara Musulunci da rukunansa guda biyar)*

قَالَ: صَدَقْتَ

Sai (Mutumin) yace: Ka yi gaskiya

فَعَجَبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ

*Sai muka yi mâmâkinsa; yana tambâyarsa kuma yana gasgata shi.
(Sahabbai sunyi mâmâkinsa; dōmin daga cikin al'âdar mai tambâya shine kada ya gasgata, to ta yâya yake tambya kuma yake gasgatâwa)?*

قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ

*Sai (Mutumin) yace: To ka bani lâbâri game da imani?
(wâto menene Imani)?*

قَالَ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ

Sai (Annabi ﷺ) yace: Cewa ka yi Imani da Allah, da Malâ'ikunsa, da littatafansa, da Manzanninsa, kuma ka yi imani da kaddara; alherinsa da na sharrinsa.

قَالَ: صَدَقْتَ

Sai (Mutumin) yace: Ka yi gaskiya

قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ

Sai (Mutumin) yace: To ka bani lâbâri gameda ihsâni (kyautata ibâda)?

قال: «أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ»

Sai (Annabi ﷺ) yace: Cewa ka bauta wa Allah kamar kana ganinsa, to idan ka kasance bâka ganinsa, to (ka kudurce cewa) Shi yana ganinka.

قال: فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ

Sai (Mutumin) yace: To ka bâni lâbâri game da tâshin Kiyâma? (wâto ka bâni lâbâri game da lōkacin tâshin Al-Kiyâma)

قال: «مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ»

Sai (Annabi ﷺ) yace: Wanda ake tambâyarsa game da ita bai fi wanda yayi tambâyar sanin lōkacinta ba. (Ma'ana Ni ban fika sani ba)

قال: فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا؟

Sai (Mutumin) yace: To ka bâni lâbâri game da alâmōminta?

قال: أَنْ تَلِدَ الْأُمَمُ رَبَّتَهَا، وَأَنْ تَرَى الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّاءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ

Sai (Annabi ﷺ) yace: Shine Baiwa ta haifi uwargijiyarta, kuma idan ka ga marasa tâkalma, funtâye (tsirâru), mâsu kiwon dabbōbi suna tsawaitâwa cikin gine-gine.

❖ **Kuma ma'anar fadinsa: wâto baiwa ta haifi uwargijiyarta, ance: wannan kinâya ce game da kin yin biyayya; wâto 'ya zâta sâbâwa mahaifiyarta, sai ta (bunkâsa) ta zamo tamkar (it ace) shugaba gare ta, kuma Uwar ta zamo kamar (ita ce) baiwar.**

❖ **Kuma ma'anar fadinsa: وَأَنْ تَرَى الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّاءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ wâto zâka ga talakâwa wadanda bâsu da tâkalma, kō tufa gare su, wadanda suke kîwon dabbōbi, zâka gansu (sun zamo)**

mawadâta har sai suna gâsa da gine-gine, da kawâta shi, ma'ana suna gina manyan hasumiya (gidâjen bene), don gâsa da alfahari.

قال: ثُمَّ انْطَلَقَ

*Umar yace: Sannan sai (Mutumin) ya tafi,
(Ma'ana sai mutumin ya tafi, alhâli basu san cewa shine Mala'ika Jibril
ba)*

فَلَبِثْتُ مَلِيًّا

*Sai na zauna na dan wani lōkaci
(wâto wani lōkaci mai sawo bâyan tafiyarsa)*

ثُمَّ قَالَ: يَا عُمَرُ أَتَدْرِي مَنْ السَّائِلُ؟

*Sa'annan sai (Annabi ﷺ) yace: Ya kai Umar, shin ka san wanene
mai wannan tambâyar?*

قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ

Sai (Umar) yace nace: Allah da Manzonsa ne suka fi sani.

قال: فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ، أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ

*Sai (Annabi ﷺ) yace: to lalle shi Malâ'ika Jibrilu ne, ya zo muku ne,
dōmin ya karantar da ku addininku*

*(Sabōda haka, wannan hadisi, hadisi ne mai girma, ya kunshi martabōbin
addini guda uku: Musulunci, Imani, Ihsâni (Kyautata bauta). Kuma ya
kunshi rukunan wadannan martabōbi. Shesa Musulunci yana da rukunai
guda biyar, kuma Imani yana da rukunai guda shida, kuma ihsâni
(kyautata bauta) yana da rukuni guda daya kacal.*

الدَّرْسُ الرَّابِعُ | Darasi Na Hudu**ASALI NA UKU**

Shehin Malami yace: Wannan shi ne darasi na Hudu daga littâfin ‘Ash-Sharh Al-Ma’mûl ‘ala Thalâthah Al-Usûl (Bayânin Da Ake Tsammani Akan Asalai Guda Uku). A cikin wannan darasi, zâ mu tattauna – Idan Allah Madaukaki ya so – akan Asali Na Uku, wanda shine:

مَعْرِفَةُ النَّبِيِّ ﷺ

Sanin Annabi Muhammad ﷺ

Hakanan zâmu tattauna akan imani da tâyarwa (wâto tâshi bâyan mutuwa), da imani da Manzanni, da (sanin) ma’anar dâgutu (gumâka)

قَالَ الْمُصَنِّفُ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى

Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya ce:

الأَصْلُ الثَّالِثُ:

Asali Na Uku:

(wâto Asali Na Uku daga cikin Asalai guda uku shine sanin Annabi ﷺ, wânene Annabi ﷺ)?

مَعْرِفَةُ نَبِيِّكُمْ مُحَمَّدٍ ﷺ

Sanin Annabinku Muhammad ﷺ

وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمٍ، وَهَاشِمٌ مِنْ قُرَيْشٍ، وَقُرَيْشٌ مِنَ الْعَرَبِ، وَالْعَرَبُ مِنْ ذُرِّيَةِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ عَلَيْهِ وَعَلَى نَبِينَا أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ

Shine Annabi Muhammad dan Abdullahi dan Abdul-Muttalib, dan Hâshim, kuma Hâshim daga kabîlar Kuraishâwa ne, su kuma

Kuraishâwa daga zuri'ar lârabâwa suke, kuma lârabâwa daga zuriyar Annabi Isma'il dan Ibrahim Badade ne (Allah ya yi dadin mafificin salâti da sallama akansu, da kuma Annabinmu).

وَلَهُ مِنَ الْعُمَرِ ثَلَاثٌ وَسِتُّونَ سَنَةً، مِنْهَا أَرْبَعُونَ قَبْلَ النَّبُوءَةِ، وَثَلَاثٌ وَعِشْرُونَ نَبِيًّا رَسُولًا

Kuma ya rasu, yana da shekaru sittin da uku – shekaru arba'in gabânin annabta, shekaru ashirin da uku yana Annabi Manzo.

(wâto ya zama Annabi alhâli yana da shekaru arba'in, kuma ya shâfe shekaru ashirin da uku acikin Annabta (yana isar da sâkon Allah))

Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya ce:

نُبِّئْ بِإِقْرَأْ

An bâshi annabta da saukar (wahayin) 'Iqra' (Ka yi karâtu)" [Alaq:1-4]

وَأَرْسِلَ بِالْمُدَّثِّرِ

Kuma an turo shi da manzanci da saukar (wahayin) Muddassir.

[Al-Muddassir: 1-7]

وَبَلَدُهُ مَكَّةَ، وَهَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ

Kuma garinsa (na haifuwa) itace Makkah, kuma yayi hijira zuwa Madinah.

بَعَثَهُ اللَّهُ بِالنَّذَارَةِ عَنِ الشِّرْكِ، وَيَدْعُو إِلَى التَّوْحِيدِ

Allah ya aikō shi da gargadi game da shirka, kuma yana kira zuwa ga Tauhidi.

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalili akai shine, fadinSa Madaukaki

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنْذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبِّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾

“Ya wanda ya lulluba da mayâfi (1). Ka tâshi dōmin ka yi gargadi (2). Kuma Ubangijin ka, sai ka girmama Shi (3). Kuma tufâfinka, sai ka tsarkake su (4). Kuma gumâka, sai ka kaurace musu (5). Kuma kada ka yi kyauta kana neman kêri (6). Kuma sabōda Ubangijin ka, sai ka yi hakuri (7).” [Al-Muddassir: 1-7]

❖ **Kuma ma'anar:** **قَمَ فَأَنْذِرْ** wato ya yi gargadi game da shirka kuma ya kira zuwa ga tauhidi. **وَرَيْكَ فَكَبِّرْ** wâto ka girmama Shi da tauhidi. **وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ** wâto ka tsarkake ayyukanka daga shirka. **وَالرُّجْزَ** itace gumâka; **وَهَجْرُهَا** kuma kaurace musu: shine barinsu, da barranta daga gare su da ma'abōtansu.

❖ **Kuma ma'anar fadinsa:** **نَبِيٍّ بِإِقْرَأْ** wâto Annabi ya zamo Annabi ne, yâyin da aka saukar masa fadinsa Madaukaki: **اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ** “Ka yi karâtu da sunan Ubangijin ka, wanda yayi halitta” **الَّذِي خَلَقَ**

❖ **Kuma ma'anar fadinsa:** **وَأَرْسَلَ بِالْمُدَّثِّرِ** wâto ya zama Manzon yâyin da aka saukar masa fadinsa Madaukaki: **يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قَمَ فَأَنْذِرْ**. Kuma: **الْمُدَّثِّرُ** shine wanda yake rufe cikin tufâfinsa (bargo, mayâfi).

❖ **Fadinsa:** **وَبَلَدُهُ مَكَّةَ** wâto an haife shi a garin Makkah. **وَهَاجِرَ إِلَى** wâto a lōkacin da mushrikai suka cutar da shi, kuma suka cutar da sahabbansa ﷺ, Allah Mabuwayi Mai girma ya yi masa izinin yin hijira zuwa garin Madinah.

❖ **Kuma ma'anar fadinsa:** **بَعَثَهُ اللَّهُ بِالنَّذَارَةِ عَنِ الشَّرْكِ وَيَدْعُو إِلَى** wâto Allah Mabuwayi Mai girma ya aikō shi; dōmin ya yi gargadi mutane game da shirka, kuma ya tsōratar dasu daga gare ta, kuma ya kirâsu zuwa ga tauhidin Allah Madaukakin Sarki.

Sa'annan Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya ambaci tafsirin âyan, sa'annan yace:

أَخَذَ عَلَى هَذَا عَشْرَ سِنِينَ يَدْعُو إِلَى التَّوْحِيدِ

Ya dauki shekaru gōma akan wannan yana kira zuwa ga tauhidi.

وَبَعْدَ الْعَشْرِ عُرِجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ

Kuma bâyan shekaru gōma sai aka yi mi'irâji (tafiyan dare) da shi zuwa sama

وَفَرَضَتْ عَلَيْهِ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ

Kuma sai aka farlanta masa (yin) Sallōli guda biyar

وَصَلَّى فِي مَكَّةَ ثَلَاثَ سِنِينَ

Kuma ya yi Sallah a garin Makkah tsawon shekaru uku,

وَبَعْدَهَا أَمَرَ بِالْهَجْرَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ

Kuma bâyansu ne aka umarce shi da yin hijira, zuwa garin Madinah.

وَالْهَجْرَةُ إِتْقَالٌ مِنْ بَلَدٍ الشِّرْكِ إِلَى بَلَدٍ الْإِسْلَامِ

Kuma Hijira: itace: kaura daga garin shirka, zuwa garin Musulunci.

(wâto Annabi ﷺ yayi zama shekaru gōma yana kiran mutane zuwa ga tauhidi, wannan kam sabōda mahimmancin tauhidi, dōmin idan tauhidi ya tabbata a cikin zukâtun mutane, zâsu kankan da kai ga shari'ar Allah Madaukakin Sarki, kuma zâsu bi umarnin Allah Madaukakin Sarki, kuma zâsu nesanci abâben da ya hana.

❖ *Kuma fadinsa: وَبَعْدَ الْعَشْرِ عُرِجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ mafi inganci shine cewa Isrâ'i da Mi'râji sun kasance a shekara gōma sha uku daga aikōwa. Kuma a Mi'râji ne (tafiyan dare daga Masallacin Aqsa) aka farlanta masa Sallōli guda biyar alhâli yana cikin sammai madaukaka.*

❖ *Kuma fadinsa: وَصَلَّى فِي مَكَّةَ ثَلَاثَ سِنِينَ mafi inganci shine cewa yayi Sallah na tsawon shekara daya kawai ne a garin Makkah, kuma bâyan ta ne aka umarce shi da yin hijira zuwa garin Madinah.*

✓ *Kuma: wâto a duk sanda* وَالْهَجْرَةُ اِنْتِقَالٌ مِنْ بَلَدِ الشَّرْكِ إِلَى بَلَدِ الْإِسْلَامِ
Musulmi ba zai iya tsayar da shari'ō'in addininsa acikin wani gari
daga cikin garuruwar kâfirai ba, to ya wajaba akansa yayi kaura
zuwa garuruwan Musulunci.

وَالْهَجْرَةُ فَرِيضَةٌ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ مِنْ بَلَدِ الشَّرْكِ إِلَى بَلَدِ الْإِسْلَامِ، وَهِيَ بَاقِيَةٌ إِلَى أَنْ
تَقُومَ السَّاعَةُ

*Kuma hijira farilla ce akan wannan al'umma, daga garin shirka, zuwa
garin Musulunci, kuma aiki da ita yana nan, har izuwa tâshin kiyâma.*

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli shine, fadinSa Madaukaki

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا
مُسْتَضْعِفِينَ فِي الْأَرْضِ، قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ
مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا * إِلَّا الْمُسْتَضْعِفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا
يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا * فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُو عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ
عَفُوًّا غَفُورًا

“Lalle ne, wadannan da malâ'iku suka karbi râyukansu (alhâli) suna
mâsu zâluntar kansu, su kan ce musu: a cikin me kuke? Sai suka ce:
mun kasance wadanda aka raunana a cikin kasa. Suka ce: Ashe kasar
Allah ba ta kasance mayalwaciya ba dōmin ku yi hijira a cikinta? To
wadannan makōmarsu Jahannama ce. Kuma ta munana ta zama
makōma (97). Fâce wadanda aka raunana daga maza da mata da yâra,
wadanda bâsu iya yin wata dabâra, kuma bâsu shiryuwa ga hanya (98).
To wadannan akwai tsammânin Allah ya yâfe laifi daga gare su, kuma
Allah ya kasance Mai yâfewa ne, Mai gâfara. [An-Nisa': 97-99]

وَقَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma da fadinSa Madaukaki:

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ

“Ya ku bâyina wadanda suka yi imani! Lalle fa kasâTa mai yalwa ce, sabōda haka ku bauta Mini” [Al-Ankaboot: 56]

قَالَ الْبَغَوِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ:

Imam Al-Bagawi (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), yace:

سَبَبُ نُزُولِ هَذِهِ الْآيَةِ: فِي الْمُسْلِمِينَ الَّذِينَ بِمَكَّةَ لَمْ يَهَاجِرُوا، نَادَاهُمُ اللَّهُ بِاسْمِ الْإِيمَانِ

Sababin saukar wannan âyar: Akan Musulmai ne wadanda suke garin Makkah, kuma ba su yi hijira ba, Allah ya kira su da sunan imani.

❖ **Kuma fadinsa:** وَالْهَجْرَةُ فَرِيضَةٌ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ مِنْ بَلَدٍ الشَّرْكَ إِلَى بَلَدٍ
Ma’ana yana wajaba akan wanda ba shi da ikōn tsayar da shari’ar Allah Mabuwayi Mai girma – a cikin garin shirka, kō garin kâfirci – cewa yayi hijira zuwa garin Musulunci, wancan kuwa sabōda abinda wâjibi ba ya cika sai da shi, to shi ma din wâjibi ne.

wâto wanda bai sâmun ikōn tsaida wâjibi wanda yake shari’ar Allah Madaukakin Sarki, to yana wajaba akansa yayi hijira zuwa garin Musulunci har ya iya tsayar da shari’ar Allah Madaukakin Sarki.

Kuma fadinsa: مَا بَاقِيَتْ إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ Ma’ana hijira mai wanzuwa ce har izuwa tâshin kiyâma. Kuma dalîli akan haka shine abinda Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama) ya ambata, kuma shine fadinSa Madaukaki: **wancan sabōda** الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ
zamansu a tsakânin kâfirai ne. **wâto** قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ
nan, kuka bar hijira (maimakon ku yi hijira)? Kuma wannan istifhâmi ne ga inkâri da tsâwatarwa. **wâto** قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ
ga yin hijra. **wâto** قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضَ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا
Madinah dōmin ku dauke ta gida. **wâto** فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا
tir da makōma zuwa ga Jahannama.

Kuma wannan (âyar) acikinta akwai (bayâni) cewa wanda ya bar hijira bâyan ta wajabta akansa, to ya aikata (zunubi) mai girma daga cikin manya-manyan zunubai. sa'annan Allah Mabuwâyi Mai girma ya ke bance wadanda aka raunana daga cikin maza da mâta, da yâra; wadanda ba su da ikôn rabuwa da garuruwansu, kuma basu san wata hanyar fita daga garin Makkah zuwa garin Madinah ba, sai yace: **إِلَّا الْمُسْتَضْعِفِينَ مِنَ الرِّجَالِ** wâto **وَالنِّسَاءِ وَالْوُلْدَانِ** jam'u ne na **وَلِيدٌ** kō **وَلِيدَةٌ** kuma shine karamin yâro kâfin ya balaga. **وَلَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا** wato ba su da ikôn rabuwa da garuruwansu, kuma bâsu da wata karfi wajen yin hijira, kuma bâsu san wata hanya ta fita daga Makkah zuwa Madinah ba. To menene hukuncinsu? Yace: **وَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْضُو عَنْهُمْ** wâto Allah Mabuwâyi Mai girma zai gâfarta musu, **وَكَانَ اللَّهُ عَفْوَ غَفُورًا** Sa'annan Marubucin (Allah ya jikansa da rahma) ya ambaci wata dalîlin daban akan wajabcin yin hijira, kuma shine fadinSa Madaukaki: **يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ أَرْضِي** wâto **وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ** wannan umarni ne daga Allah Mabuwâyi Mai girma ga bâyinsa da yin hijra daga kasar da bâsu da karfi acikinsa akan tsai da shari'ar Allah Mabuwâyi Mai girma zuwa kasanSa yalwatacciya dōmin su sâmi ikôn tsaida shari'ar Allah Tsarkakkakken Sarki kuma Madaukaki.

❖ **Kuma fadinsa:** **وَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْضُو عَنْهُمْ** wâto ku kadaita Ni kadai a bâyan kasaTa wacce Na halitta ta, da abubuwa suke akanta dōmin ku.

Sa'annan ya ambaci tafsirin âya ta Imam Al-Bagawi (Allah ya jikansa da rahma) cewa wannan âyar, ta sauka ne akan Musulmai wadanda suke garin Makkah kuma ba su yi hijira ba, kuma Allah ya kirâye su da sunan imani, kuma wannan (âyar) a cikinta akwai cewa wanda ya bar hijira bâyan wajabinta, tō ba kâfiri bane, amma kuma mai sâbo ne da barin ta.

Sa'annan Marubucin (Allah ya jikansa da rahma) ya ambaci dalîli akan wajabcin yin hijira daga sunnar Annabi ﷺ, sai yace:

وَالدَّلِيلُ عَلَى الْهَجْرَةِ مِنَ السُّنَنِ قَوْلُهُ ﷺ:

Kuma dalîli akan yin hijira daga Sunnah (Hadisi), shine fadinsa ﷺ:

لَا تَنْقَطِعُ الْهَجْرَةُ حَتَّى تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ، وَلَا تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ
مَغْرِبِهَا

*Hijira bâta yankewa har sai karban tuba ya yanke, kuma tuba bâta
yankewa har sai rana ta bullo daga mafâdarta*

Sa'annan Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), yace:

فَلَمَّا اسْتَقَرَّ فِي الْمَدِينَةِ

To a lōkacin da ya tabbata da zama a garin Madinah

أَمَرَ بِبَقِيَّةِ شَرَائِعِ الْإِسْلَامِ

Sai aka umarce shi da (yin aiki da) sauran shari'ō'in Musulunci

مِثْلُ: الزَّكَاةِ، وَالصَّوْمِ، وَالْحَجِّ، وَالْأَذَانِ، وَالْجِهَادِ، وَالْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ، وَالنَّهْيِ عَنِ
الْمُنْكَرِ

*Misâli: Zakkah, da Azumi, da Hajji, da Jihâdi, da kiran Sallah, da
umarni da kyakkyâwa, da hani ga mummuna,*

وَعَيْرَ ذَلِكَ مِنْ شَرَائِعِ الْإِسْلَامِ

Da wasun wadancan daga cikin shari'ō'in Musulunci

أَخَذَ عَلَى هَذَا عَشْرَ سِنِينَ

Ya dauki shekaru gōma (yana) akan haka

*(wâto a lōkacin da tauhidi ya tabbatu da zama acikin zukâtun Sahabban
Manzon Allah ﷺ, Allah Mabuwayi Mai girma ya umarce shi da isar da
ragōwar shari'ō'in Musulunci, kamar: Zakkah, da Azumi, da Hajji, da
Jihâdi, da Kiran Sallah, da umarni da kyakkyâwa, da hani ga mummuna,
zuwa wanin haka. Ya zauna akan haka (na tsawon) shekaru gōma ﷺ).*

Sa'annan Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), yace:

وَتُؤْفَىٰ ۖ وَدِينُهُ بَاقٍ، وَهَذَا دِينُهُ، لَا خَيْرَ إِلَّا دَلَّ الْأَمْرَ عَلَيْهِ، وَلَا شَرًّا إِلَّا حَذَّرَهَا مِنْهُ

Kuma (Annabi) ﷺ ya rasu alhâli addininsa yana nan mai wanzuwa. Kuma wannan (Musulunci) shine addininsa, bâbu wani alheri fâce sai da ya nusar da al'umma a gare shi. Kuma bâbu wata sharri fâce sai da ya tsōratar mata akansa.

وَالْخَيْرُ الَّذِي دَلَّهَا عَلَيْهِ: التَّوْحِيدُ، وَجَمِيعُ مَا يُحِبُّهُ اللَّهُ وَيَرْضَاهُ

Kuma alherin da ya shiryar da al'umma akansa: shine Tauhidi, da gaba-dayan abinda Allah yake sonsa, kuma ya yarda da shi.

وَالشَّرُّ الَّذِي حَذَّرَهَا مِنْهُ: الشَّرْكَ، وَجَمِيعُ مَا يَكْرَهُهُ اللَّهُ وَيَأْبَاهُ

Kuma sharrin da ya tsōratar mata akansa, itace: Shirka, da gaba-dayan abinda Allah bâya sonsa, kuma ya ke kinsa.

❖ *Kuma fadinsa: wâto ya nan daram, kuma tsararre ne ga wanda duk ya yi rikō da shi. Kuma Annabi ﷺ bai rasu ba har sai da ya shiryar da al'umma zuwa dukkan alheri, kuma ya gargade ta daga dukkan sharri.*

❖ *Kuma fadinsa: wâto karkatar da ibâda ga Allah Shi kadai, haka nan da gaba-dayan abinda Allah yake sonsa kuma ya yarda dashi, na daga zantuttuka da ayyuka.*

❖ *Kuma fadinsa: kuma shine karkatar da ibâda ga wanin Allah Madaukakin Sarki, da gaba-dayan abinda Allah bâya sonsa kuma yana kinsa, na daga zantuttuka da ayyuka.*

Sa'annan (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), yace:

بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً

Allah ya aiko shi da Manzanci zuwa ga mutane bâki-daya,

وَأَفْتَرَضَ طَاعَتَهُ عَلَى جَمِيعِ الثَّقَلَيْنِ - الْجِنِّ وَالْإِنْسِ - ؛

*Kuma ya farlanta yin biyayya gare shi, akan gaba-dayan mâsu nauyin
halitta biyu – aljanu da mutane –;*

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli akai shine FadinSa Madaukaki:

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾

*Kace: ya ku mutane! Lalle ne ni Manzon Allah ne zuwa gare ku, gaba-
daya” [A’raf: 158]*

(wâto cewa lalle ne, hakika, Allah Madaukakin Sarki ya aikō Annabinmu ﷺ zuwa ga mutane bâki-daya. Kuma duk wani Annabi, ana aikō shi ne kawai zuwa ga mutanen sa, zuwa har Allah Mabuwayi Mai girma ya aiko Annabinmu ﷺ zuwa ga mutani bâki-daya, kuma Allah Mabuwayi Mai girma ya farlanta akan aljanu da mutane suyi masa biyayya. Kuma dalîli shine abinda Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahma) ya ambata, shine fadinSa: (قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا)

Sa’annan (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), yace:

وَكَمَّلَ اللَّهُ بِهِ الدِّينَ

Kuma Allah ya kammala addini, da shi,

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli akai shine fadinSa Madaukaki:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

**“A yau na kammala muku addininku, kuma na cika ni'imaTa a kanku,
kuma Na yarda muku musulunci a matsayin addini.” [Al-Ma'idah: 3]**

(wâto Annabi ﷺ bai rasu ba har sai da Allah Mabuwayi Mai girma ya cike
addini da shi)

Yace:

وَالدَّلِيلُ عَلَى مَوْتِهِ ﷺ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalili akan mutuwarSa – ﷺ – :

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ، ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ

**“Lalle ne kai mai mutuwa ne, kuma su ma lalle mâsu mutuwa ne (30)
Sa’annan lalle ku, a rânar kiyâma, a wurin Ubangijinku, za ku yi ta yin
husuma.” [Zumar: 30-31]**

(wâto zâku yi ta husuma cikin abinda kuke (jâyayya) a cikinsa a gaba ga
Allah Mabuwayi Mai girma. Kuma da wannan, maganar Marubucin
(Allah Madaukaki yajikansa da rahma) ya kammala akan asalai guda uku.

**Sa’annan (Allah Madaukaki yayi masa rahma) ya shiga bâyanin
sâshen wasu mas’alôli daban, kuma daga cikin haka; imani da tâyarwa)**

IMANI DA TÂYARWA

Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), yace:

وَالنَّاسُ إِذَا مَاتُوا يُبْعَثُونَ

Kuma Mutane idan sun mutu za a tâyar da su

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalili akan haka shine fadinSa Madaukaki:

﴿مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى﴾

“Daga gareta Muka halitta ku, kuma a cikinta zâmu mayar da ku, kuma daga gare ta zamu fitar da ku, wani lōkaci na dabam.” [Taha: 55]
(wâto daga kasa Allah Madaukakin Sarki ya halicce mu, kuma a cikin kasa zai mayar da mu bâyan haka, kuma daga cikin kasa za a fitar damu dōmin (tsai da) hisâbi, da sâkayya a rânar alkiyama).

وَقَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma da fadinSa Madaukaki:

﴿وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا، ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا﴾

“Kuma Allah ne ya tsîrar da ku daga kasa (kamar ganye) tsîrarwa (17). Sa’annan zai mayar da ku cikinta, kuma ya sâke fitar da ku fitarwa”
[Nuh: 17-18]

(wâto cewa hakika, Allah Madaukakin Sarki ya fâra halittar Annabi Adam (Amincin Allah ya tabbata a gare shi) daga kasa, sa’annan zai mayar damu cikin kasa a lōkacin mutuwa, sa’annan ya fitar damu dōmin hisâbi, da sâkayya a rânar kiyâma)

Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), yace:

وَبَعْدَ الْبَعْثِ مُحَاسِبُونَ وَمَجْزِيُّونَ بِأَعْمَالِهِمْ

Kuma bâyan tâyarwa, za a musu hisâbi, a sâka musu da ayyukansu

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli akan haka shine fadinSa Madaukaki:

﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾

“Dōmin ya sâka wa wadanda suka munana aiki da abinda suka aikata, kuma ya sâka wa wadanda suka kyautata da sakamakon da yafi kyau”.
[An-Najm: 31]

(Ma'ana bâyan tâyarwa, kuma shine râyar da mutane dōmin hisâbi a rânar kiyâma, Allah Mabuwayi Mai girma zai yi wa halittu hisâbi akan abinda suka gabatar na alheri da sharri, to a wannan rânar, mutane zâsu kasu kungiyōyi biyu)

- Kungiya ta farkō: Sune mâsu dâdin kai, kuma sune ma'abōta biyayya
- Kungiya ta biyu: Sune mâsu shakâwa (marasa dâdin kai) kuma sune ma'abōta sâbo.

Don haka, Allah Mabuwayi Mai girma zai sâka wa kōwane Mutum da abinda ya gabatar na daga ayyuka; Idan ya kasance alheri ne to alheri (za a sâka masa). Idan kuma ya kasance sharri ce to sharri (zai sâmu).

Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), yace:

وَمَنْ كَذَّبَ بِالْبَعْثِ كَفَرٌ

Kuma wanda ya karyata tâyarwa (bâyan mutuwa), to ya kâfirta

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli akan haka shine fadinSa Madaukaki:

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا، قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّيُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ
وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

“Wadanda suka kâfirta sun riya cewa, ba za a tâyar da su ba. Ka ce, â'a, ina rantsuwa da Ubangijina. Lalle ne za a tâyar da ku hakikatan, sa'annan kuma lalle ana bâku lâbârin abinda kuka aikata, kuma wannan ga Allah abu ne mai sauki.” [At-Tagabun: 7]

❖ **Fadinsa:** وَمَنْ كَذَّبَ بِالْبَعْثِ كَفَرٌ wâto wanda ya musanta tâyar da mutane don hisâbi da sakamako a rânar kiyâma, to hakika ya kâfirce wa Allah Mabuwayi Mai girma, kuma dalîli akan haka shine fadinSa Madaukaki: زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا kace ya kai Muhammad! قُلْ wâto da abinda kuka gabatar na ayyuka. وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ wâto mai sauki ne ba bu wuya a cikinsa.

Sa'annan Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya yi magana game da imani da Manzanni, sai yace:

IMANI DA MANZANNI

وَأَرْسَلَ اللَّهُ جَمِيعَ الرُّسُلِ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ

Kuma Allah ya aiko Manzanni gaba-dayansu, suna mâsu yin bushâra, kuma suna mâsu gargadi

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli akai shine fadinSa Madaukaki:

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِّئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا

“Manzanni mâsu bushara ne kuma mâsu gargadi, dōmin kada wata hujja ta kasance ga mutane a kan Allah bâyan (zuwan) Manzannin.

Kuma Allah ya kasance Mabuwâyi, Mai hikima” [An-Nisa’: 165]

(wâto Allah Mabuwâyi Mai girma ya aika gaba-dayan Manzanni dōmin su ba wa mutane bushâra da aljannah, da (sâmun) lâda, kuma su gargade su daga shirka da kuma wuta, kuma dalîli akan haka fadinSa Madaukaki:

wâto dōmin رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِّئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ kada su ce a rânar kiyâma; ba Ka aiko gare mu ba ya Ubangijinmu wani manzo, kuma ba Ka saukar a gare mu wani littâfi ba, don haka, Allah ya yanke hanzarin halittu gare Shi da aiko Manzanni da saukar da litattafai)

Sa'anna Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), yace:

وَأَوَّلُهُمْ نُوحٌ

Na farkōnsu shine Annabi Nuhu (Amincin Allah ya tabbata a gare shi)

(wâto farkōn Manzanni Annabi Nuhu ne (Amincin Allah ya tabbata a gare shi), wancan kamar yadda yazo a cikin hadisin ceto ne: “Cewa mutane zâsu zo wurin Annabi Nuhu (Amincin Allah ya tabbata a gare shi), sai su ce: Ya Annabi Nuhu! Kai ne farkōn Manzannin Allah zuwa ga mutanen

kasa, amma Annabi Adam (Amincin Allah ya tabbata a gare shi) shi, Annabi ne da aka yi magana da shi, kamar yadda Annabi ﷺ ya ambata hakan)

Kuma bambanci tsakânin Annabi (النَّبِيُّ) da Manzo (الرَّسُولُ) shine:

- ✓ *Cewa Manzo: Allah Mabuwayi Mai girma yana aikansa ne da wata shari'ar daban zuwa ga wasu mutane mabambanta (a cikin Akîda).*
- ✓ *Amma Annabi: Shine wanda Allah Mabuwayi Mai girma ya aike shi zuwa ga wasu mutane da suka dâce da shi a cikin Akîda dōmin ya jaddada shari'ar wadanda suke gabâninsa.*

Shesa Annabi Nuhu (Amincin Allah ya tabbata a gare shi) ne farkōn Manzanni, wancan kam sabōda fâruwar shirka a zâmaninsa, kuma Adam (Amincin Allah ya tabbata a gare shi) Annabi ne, shi ba manzo ba ne.

Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), yace:

وَأَخْرَهُمْ مُحَمَّدٌ ﷺ وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ

Kuma na karshensu, Annabi Muhammad ﷺ kuma shine cikamakin Annabâwa, bâbu wani Annabi (da zai zo) bâyan shi. (wâto karshen Manzannin Allah, shine Annabi Muhammad ﷺ)

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli akai shine fadinSa Madaukaki:

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ

“Muhammad bai kasance uban kōwa ba daga mazanku, kuma amma shi ya kasance Manzon Allah kuma cikon Annabâwa” [Al-Ahzab: 40]

وَالدَّلِيلُ عَلَى أَنَّ أَوْلَهُمْ نُوحٌ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli akan cewa farkōn Manzanni shine Annabi Nuhu (Amincin Allah ya tabbata a gare shi) shine fadinSa Madaukaki:

﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ﴾

“Lalle ne Mu, Mun yi wahayi zuwa gare ka, kamar yadda Muka yi wahayi zuwa ga Nuhu da annabâwa daga bâyansa” [An-Nisa’: 163]

وَكُلُّ أُمَّتٍ بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهَا رَسُولًا مِنْ نُوحٍ إِلَى مُحَمَّدٍ ﷺ يَأْمُرُهُمْ بِعِبَادَةِ اللَّهِ وَحْدَهُ وَيَنْهَاهُمْ عَنْ عِبَادَةِ الطَّاغُوتِ

Kuma kōwace al'ummar da Allah ya tura mata manzo, tun daga lōkacin Annabi Nuhu har izuwa Annabi Muhammad ﷺ – yana umartarsu ne da bautar Allah Shi kadai, kuma yana hana su ga barin bautan dâgututu. (wâto Mun aika a cikin kōwace al'umma wani manzo. Me yasa? Dōmin (tsai da) bautar Allah Madaukakin Sarki, da nesantan gumâka).

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli akan haka fadinSa Madaukaki:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾

“Kuma lalle ne, hakika, Mun aika acikin kōwace al'umma wani manzo; (ya ce); ku bauta wa Allah, ku nisanci dâgututu (gumâka).” [An-Nahl: 36]

MA'ANAR DÂGUTU

وَأَفْتَرَضَ اللَّهُ عَلَى جَمِيعِ الْعِبَادِ الْكُفْرَ بِالطَّاغُوتِ، وَالْإِيمَانَ بِاللَّهِ

Kuma (hakika) Allah ya farlanta akan gaba-dayan bâyi su kâfirce wa gumâka, kuma (su yi) imani da Allah.

قَالَ ابْنُ الْقَيِّمِ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى:

Imam Ibnul-Qayyim – (Allah ya jikansa da rahma) ya ce:

مَعْنَى الطَّاغُوتِ: مَا تَجَاوَزَ بِهِ الْعَبْدُ حَدَّهُ مِنْ مَعْبُودٍ، أَوْ مَتَّبِعٍ، أَوْ مَطَاعٍ

Ma'anar Dâgututu shine: Abinda Bâwa ya wuce iyâkarsa dashi, na daga abâben bauta, kō wadanda aka bi, kō wadanda aka musu biyayya.

(wâto dukkan abinda Bâwa ya ketâre iyâkansa wanda Allah Mabuwayi Mai girma ya iyâkanta masa, to shine dâgututu (gumâka), dai-dai ne ya

kasance wani abin bauta ne, kō wani wanda aka bi ne, kō wani wanda aka yi wa biyayya).

- ✓ *Ma'anar: مَعْبُودًا wâto kōma bâyan Allah.*
- ✓ *Ma'anar: مَتَّبِعًا wâto na daga Mâlamai.*
- ✓ *Ma'anar: مُطَاعًا wâto na daga sarâkuna, da mâsu mulki.*

NAU'UKAN DÂGUTU

Sa'annan Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama), ya fada, cikō ga maganar Ibnul-Qayyim

وَالطَّوَاعِيتُ كَثِيرُونَ

Kuma dâgutai; suna da yawa

(wâto dukkan abinda aka bauta wa kōma bâyan Allah Madaukaki, alhâli yana mai yarda da haka)

وَرُؤُوسُهُمْ خَمْسَةٌ

Kuma manyansu guda biyar ne;

(wâto wadannan guda biyar sune manya-manyan dâgutai)

إِبْلِيسُ لَعَنَهُ اللَّهُ

Iblis – Allah ya la'ance shi,

وَمَنْ عَبْدٌ وَهُوَ رَاضٍ

Da wanda aka masa bauta alhâli yana mai yarda

وَمَنْ دَعَا النَّاسَ إِلَى عِبَادَةِ نَفْسِهِ

Da wanda ya kira mutane zuwa ga bauta masa,

وَمَنْ ادَّعَى شَيْئًا مِنْ عِلْمِ الْغَيْبِ

Da wanda ya riya sanin wani abu na ilimin gaibu,

وَمَنْ حَكَمَ بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ

Da wanda yayi hukunci ba da abinda Allah ya saukar ba

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

Kuma dalîli akan haka shine fadinSa Madaukaki:

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾

“Bâbu tîlastâwa a cikin addini, hakika shiriya ta bayyana daga bata; don haka, wanda ya kâfirta da dâgutu, kuma ya yi imani da Allah, to hakika, ya yi rikô da igiya amintacciya, bâbu tsinkewa a gare ta. Kuma Allah Mai ji ne, Masani” [Al-Baqarah: 256]

وَهَذَا مَعْنَى لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

Kuma wannan shine ma'anar Lâ Ilâha Illal Lâhu

وَفِي الْحَدِيثِ:

Kuma ya zo a cikin Hadisi (cewa):

رَأْسُ الْأَمْرِ: الْإِسْلَامُ - وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ، وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ: الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

“Kan al'amari, shine Musulunci. Kuma kashin bâyansa ita ce Sallah. kuma tōzon kōlōluwarsa shine jihâdi akan tafarkin Allah”

Kuma fadinsa: wâto قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ gaskiya ta bayyana. Kuma fadinsa: مَنْ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ بِالْغَيِّ wâto daga bata. Kuma fadinsa: كَفَرَ بِالْغَيِّ wâto ya yi rikô da addini da sâbabi mafi karfi, kuma Allah Mabuwayi Mai girma ya kamanta haka da igiya mai karfi wacce bâta tsinkewa, dōmin ita a karan-kanta mai hukunci ce, karbabba mai karfi, kuma daurin ta mai tsananin karfi ne, kuma wannan shine ma'anar lâ ilâha il-lallâhu. Shesa lâ ilâha il-lallâhu (Bâbu wani

abin bauta da gaskiya sai Allah) ma'anarta shine: Yin imani da Allah, da kâfirce wa dâgutu.

❖ *Kuma fadinsa: وَذُرُوءَ سَنَامِهِ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ* wâto mafi kōlōluwar abu a cikin Musulunci shine yin jihâdi akan tafarkin hanyar Allah.

Sa'annan Marubucin (Allah Madaukaki ya jikansa da rahama) ya cike littâfinsa da fadinsa:

وَاللَّهُ أَعْلَمُ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

Kuma Allah ne mafi sani. Allah ya dada tsira ga Annabi Muhammad, da âlâyaensa, da sahabbansa, da aminci.

تَمَّتْ، بِحَمْدِ اللَّهِ

Littâfin ya cika, târe da gōde wa Allah.

مُصَلِّيًا مُسَلِّمًا عَلَى النَّبِيِّ كُلِّمَا

Ina Salâti Ina Sallama ga Annabi – ﷺ – kō da yausha

رَقِيقَ بَرْقٍ أَوْ هَمًا بِالْوَدْقِ مُزْنُ السَّحْبِ

Walkiya ta (game tsama da) kwarâra Sa'anna kuma ruwan tsama ya zubo daga giragizai

ذَاكُمْ تَرْجَمَةُ الْإِمَامِ مُحَمَّدٍ جَلَالِ الدِّينِ عُمَرُ

Wannan (littâfin dake a hannunku) shine tarjamar Imam Muhammad Jalaal Deen Umar.

كُلِّمَا ادَّكَرْتُمُونِي لِلَّهِ قُوُّوْا لِي

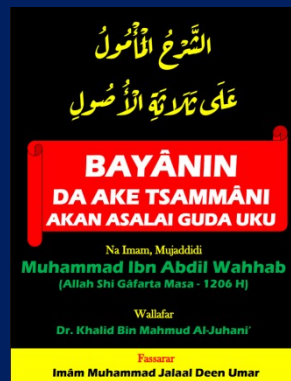
A duk sanda kuka tuna da ni, don Allah kuce game da ni (a addu'a):

رَحِمَ اللَّهُ صَدَاكَ يَا بُنَيَّ عُمَرُ

Allah ya jikanka da rahama, dōmin kishirwarka (a neman Ilmi da hidima) Ya kai Dan Umar.

BAYĀNIN DA AKE TSAMMĀNI AKAN ASALAI GUDA UKU

**SOCIETY FOR EDUCATION & DEVELOPMENT
ACCRA – NORTH KANEISHI, REPUBLIC OF GHANA**

